

1

2

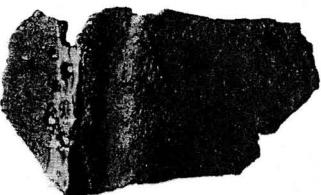
3a

b

c

d

e

4a

b

c

5 a

b

c

7

8

6

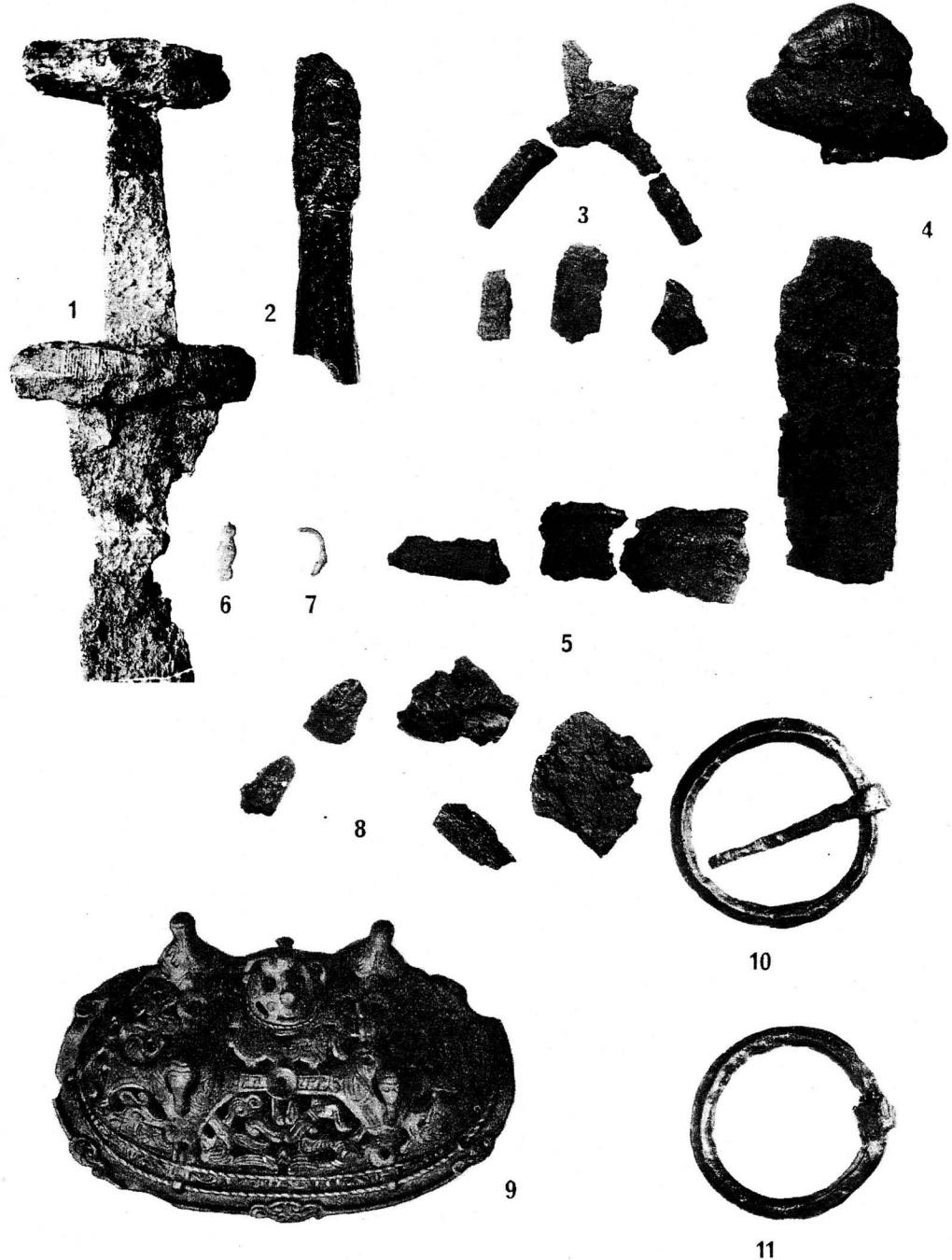
9

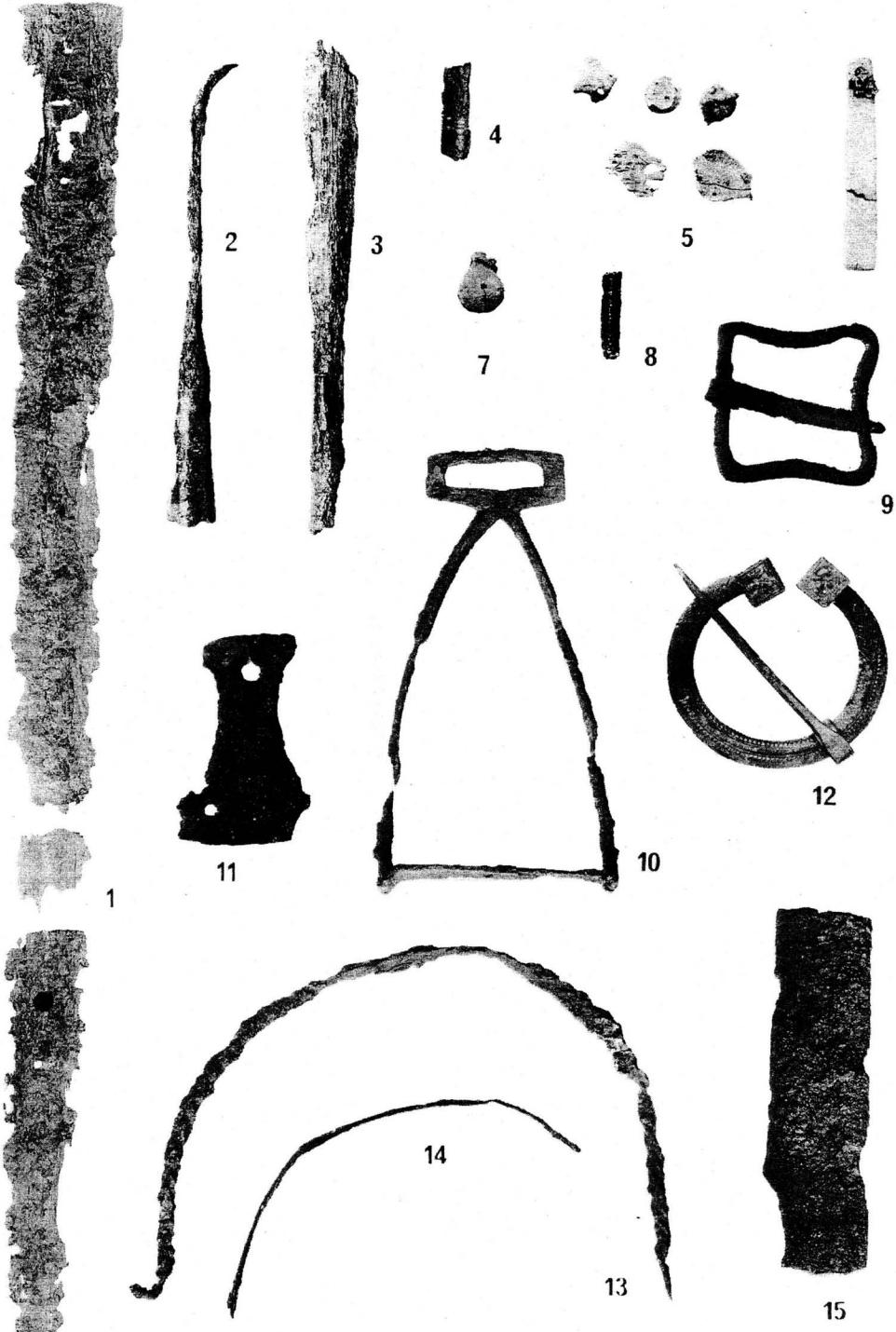
10

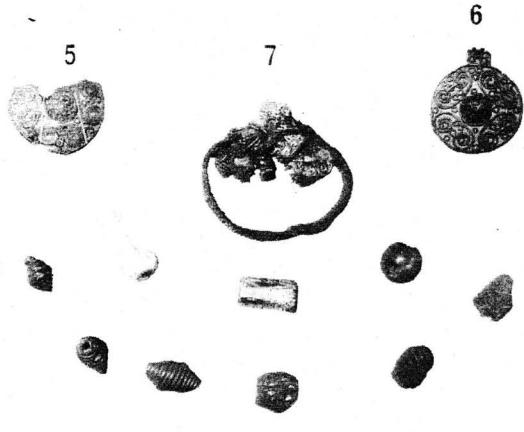
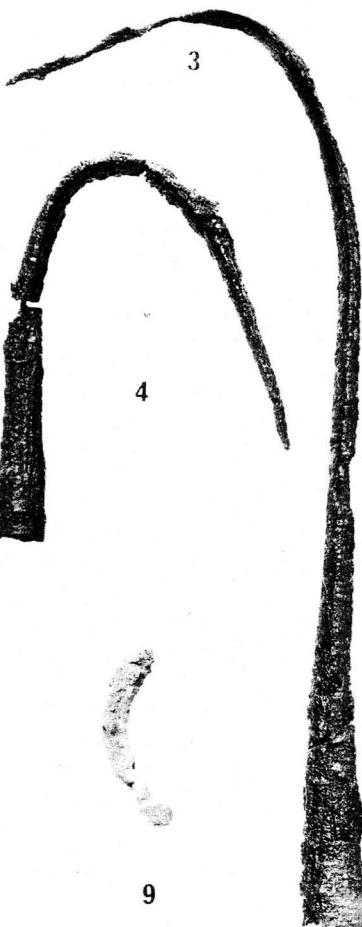

11

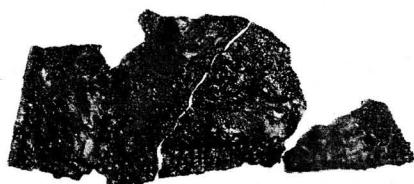

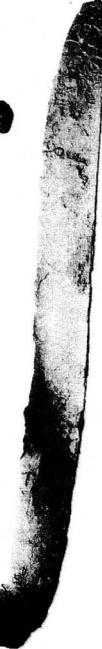
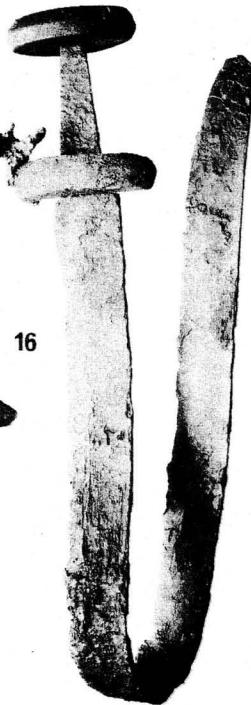
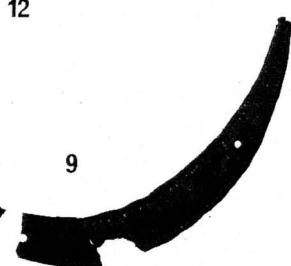

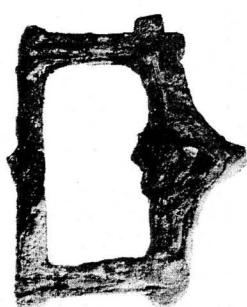

11 a - i

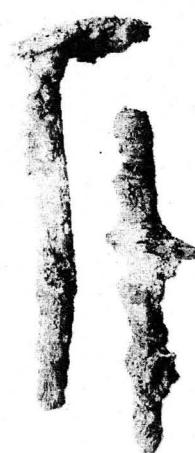

1

2

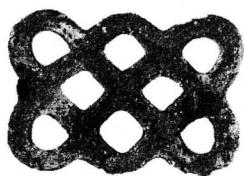

3 a-i

4

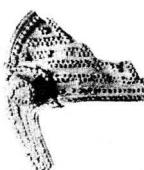
5

1

2

3

4

5

6

7

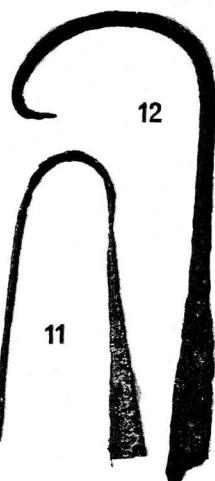
9

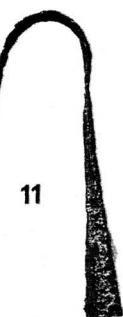
8

10

12

11

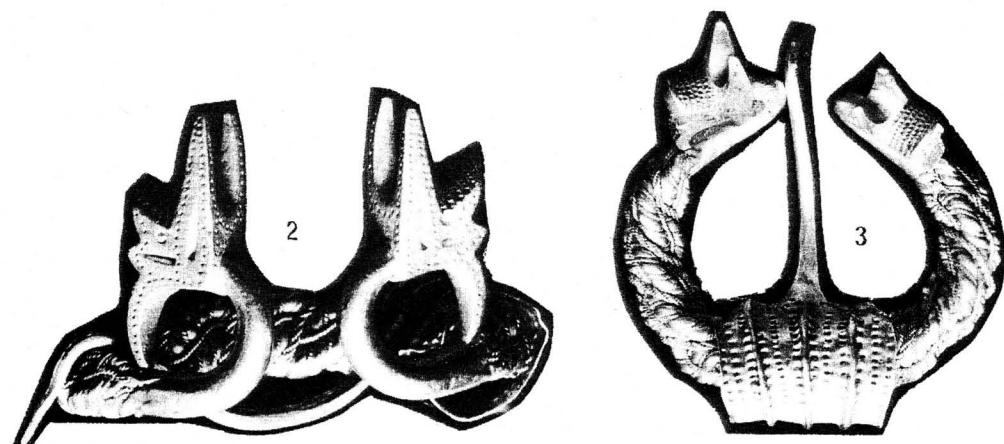
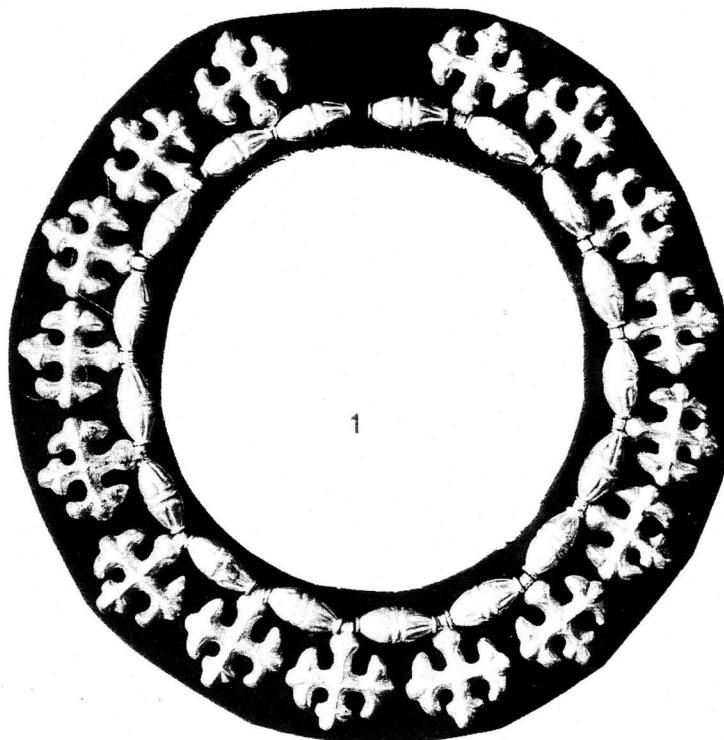
1

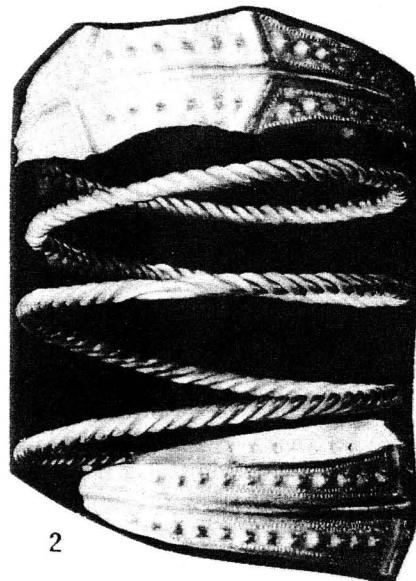
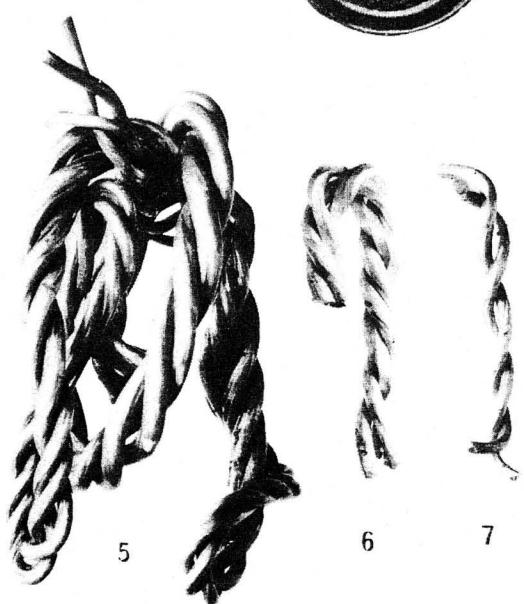
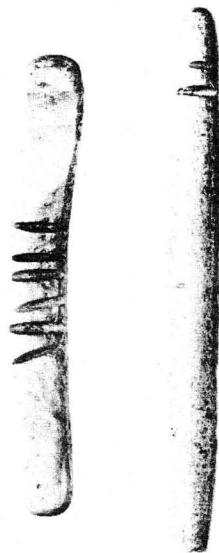

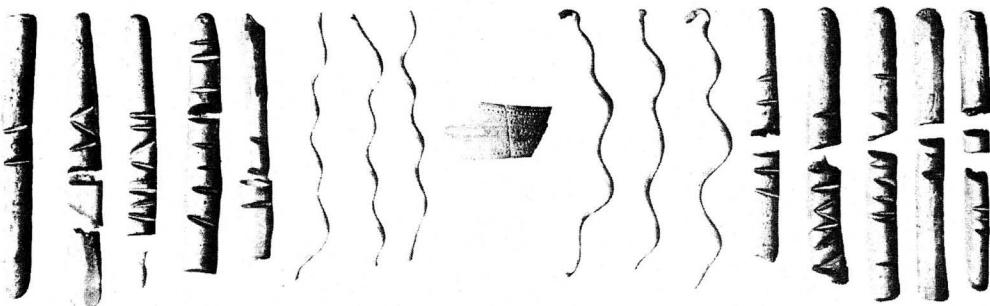
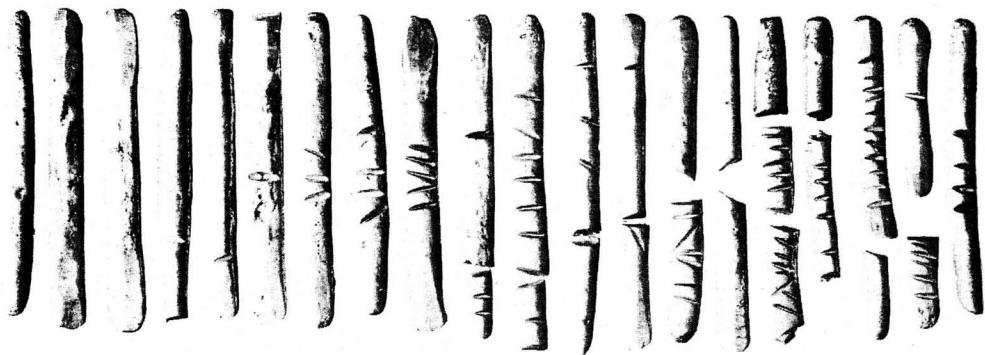
2

3

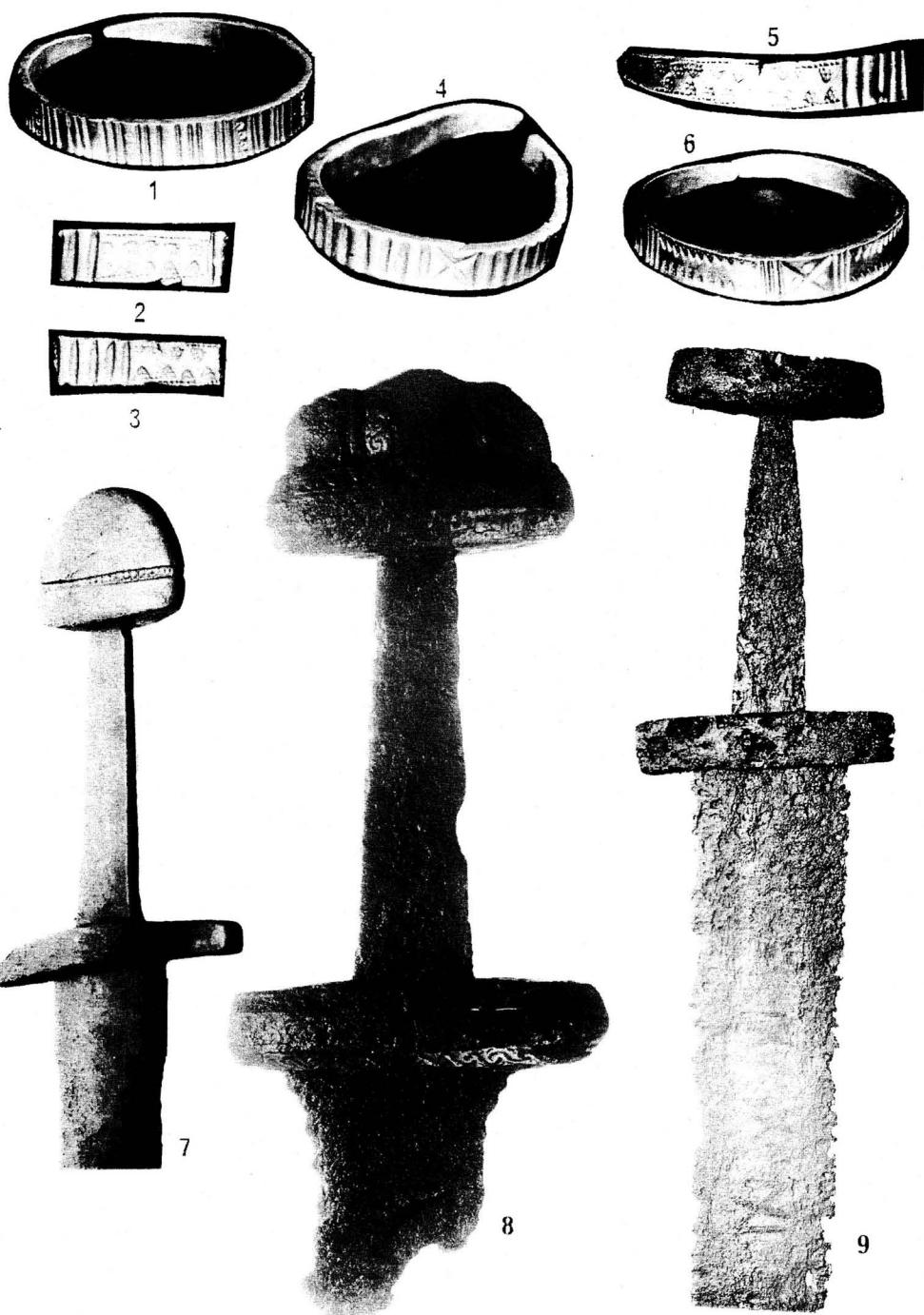

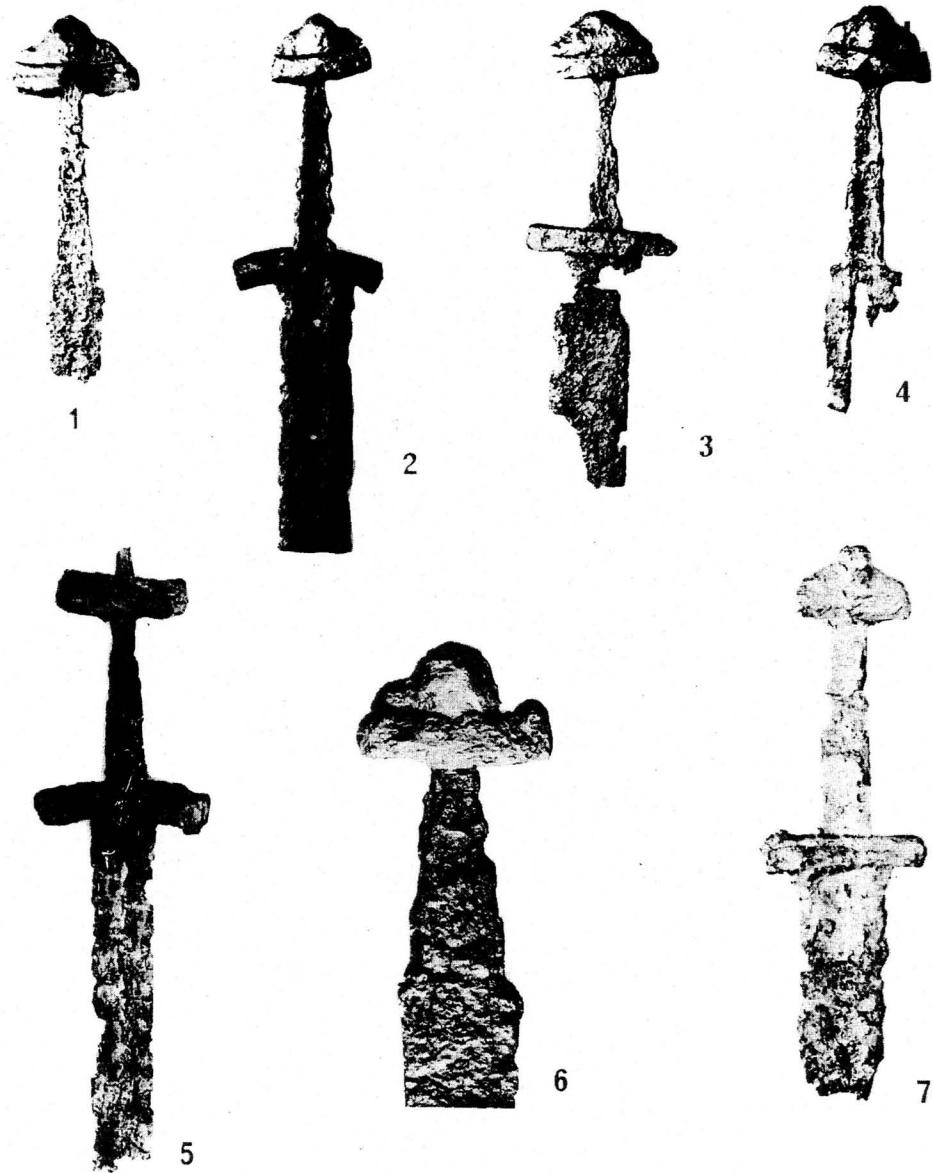

1

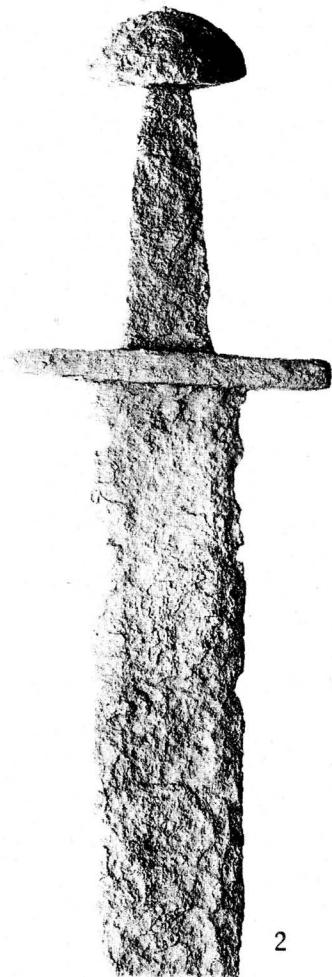

1

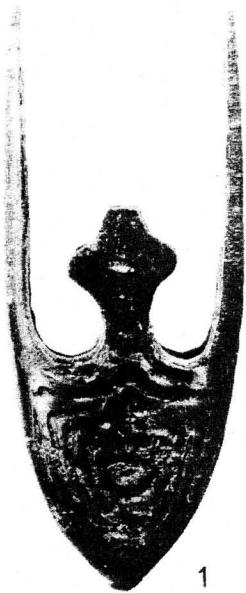
3

2

4

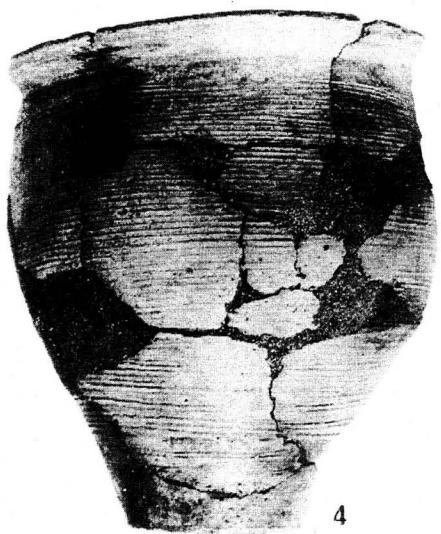
1

2

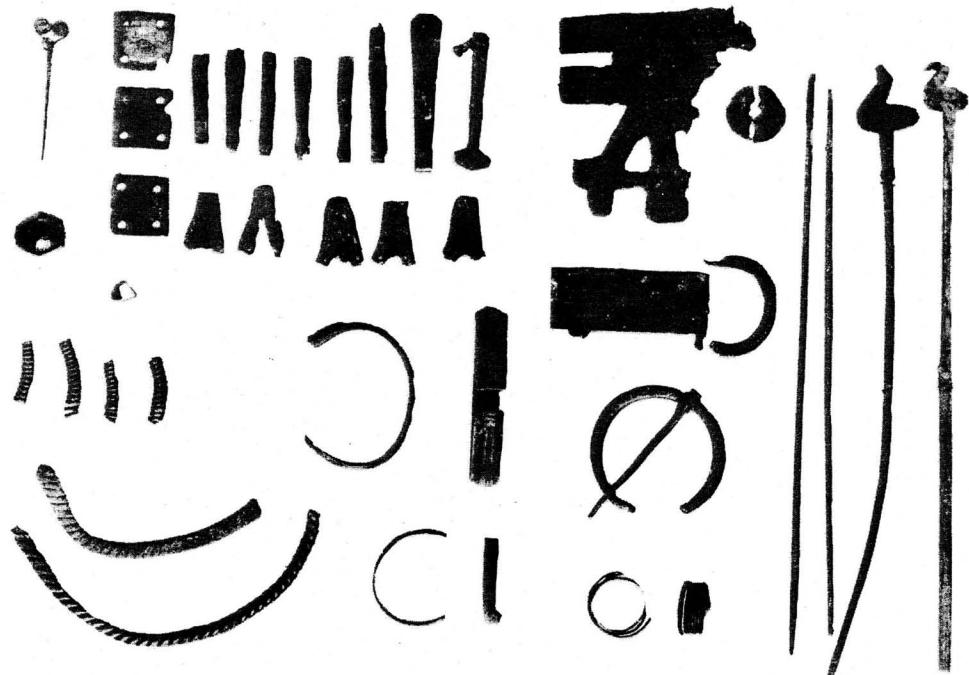
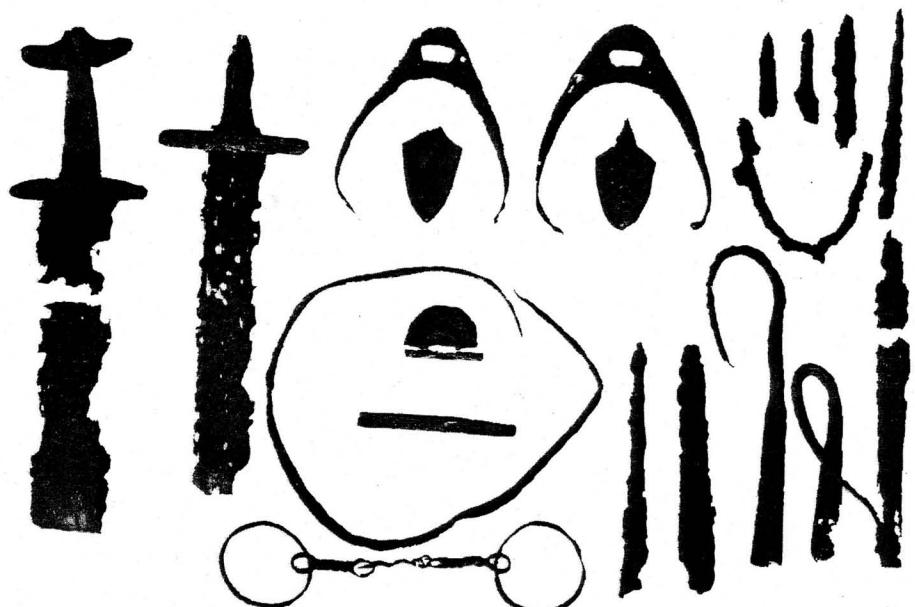
3

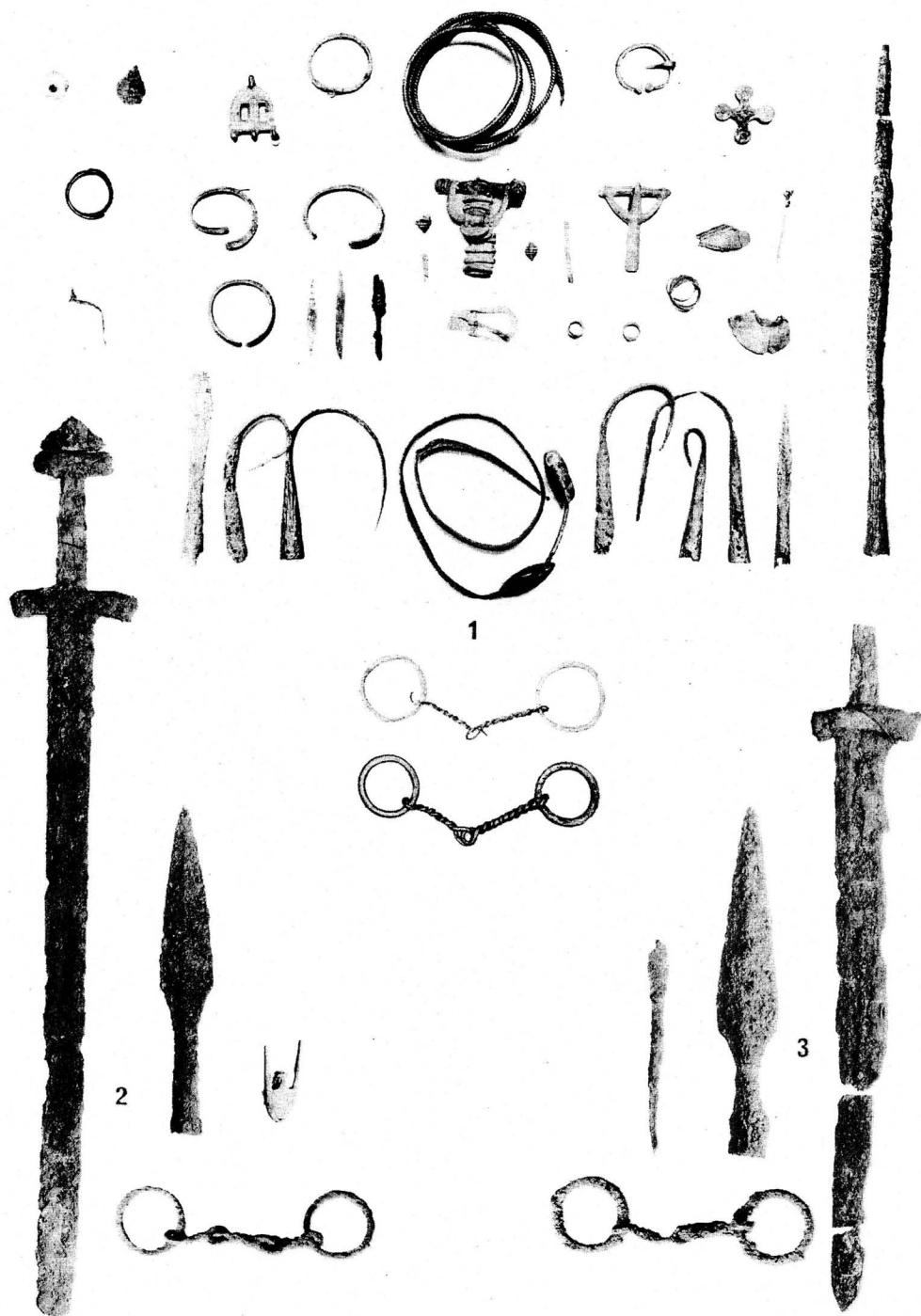

4

5

Fundstellennachweise zu den Karten 1 - 10

Fundort

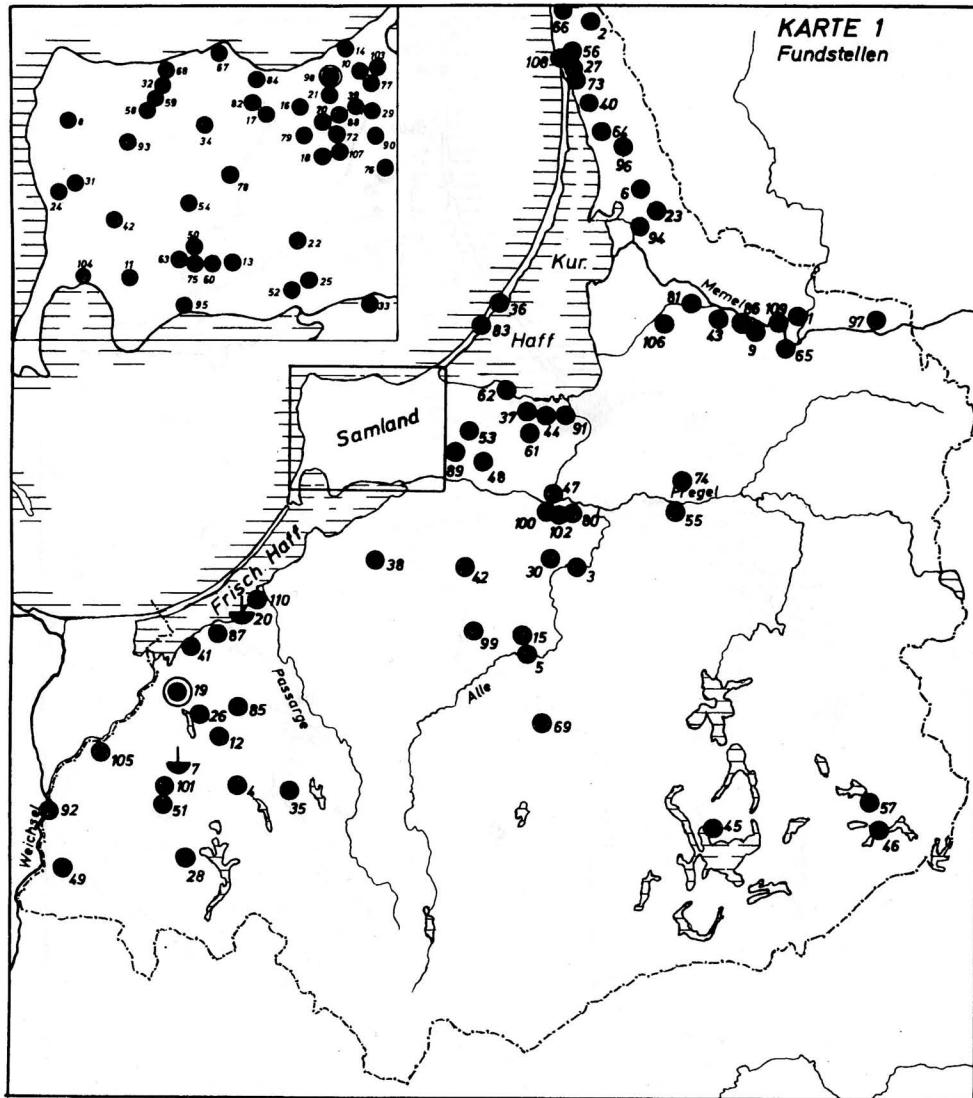
- 1 Absteinen, Krs. Pogegen
- 2 Andullen, Krs. Memel
- 3 Auglitten, Krs. Bartenstein
- 4 Awecken, Krs. Pr. Holland
- 5 Bartenstein, Krs. Bartenstein
- 6 Barwen, Krs. Heydekrug
- 7 Baumgarth, Krs. Stuhm
- 8 Bieskobnicken, Krs. Samland
- 9 Birjohlen, Krs. Tilsit
- 10 Bledau, Krs. Samland
- 11 Bludau, Krs. Samland
- 12 Copiehnien, Krs. Pr. Holland
- 13 Cornieten, Krs. Samland
- 14 Cranz, Krs. Samland
- 15 Damerau, Krs. Bartenstein
- 16 Dollkeim, Krs. Samland
- 17 Eisolithen, Krs. Samland
- 18 Ekritten, Krs. Samland
- 19 Elbing und Elbingfluß, Krs. Elbing mit Wikingerfriedhof Neustädterfeld
- 20 Frauenburg, Krs. Braunsberg
- 21 Friedrichshof, Krs. Samland
- 22 Gallhöfen, Krs. Samland
- 23 Grabuppen, Krs. Heydekrug
- 24 Grebieten, Krs. Samland
- 25 Gr.Friedrichsberg, Krs. Königsberg-Stadt
- 26 Hansdorf, Krs. Elbing
- 27 Janischken, Krs. Memel
- 28 Försterei Kalkbruch, Krs. Mohrungen
- 29 Kiauten, Krs. Samland
- 30 Kipitten, Krs. Bartenstein
- 31 Kirpehnen, Krs. Samland
- 32 Kirtigehnen, Krs. Samland
- 33 Königsberg, Krs. Königsberg
- 34 Kössnicken, Krs. Samland
- 35 Kröcken, Krs. Mohrungen
- 36 Kurische Nehrung, Krs. Samland
- 37 Lablacken, Krs. Labiau
- 38 Langendorf, Krs. Heiligenbeil
- 39 Laptau, Krs. Samland
- 40 Leisten, Krs. Memel
- 41 Lenzen, Krs. Elbing
- 42 Linkau, Krs. Samland
- 43 Linkuhnen, Krs. Elchniederung
- 44 Löbertshof, Krs. Labiau
- 45 Lucknainen, Krs. Sensburg
- 46 Lyck, Krs. Lyck
- 47 Magotten, Krs. Wehlau
- 48 Mantau, Krs. Samland
- 49 Marienwerder, Krs. Marienwerder
- 50 Medenau, Krs. Samland
- 51 Menthen, Krs. Stuhm
- 52 Moditten, Krs. Königsberg-Stadt
- 53 Molsehnen, Krs. Samland

Fundliste bzw. Fund

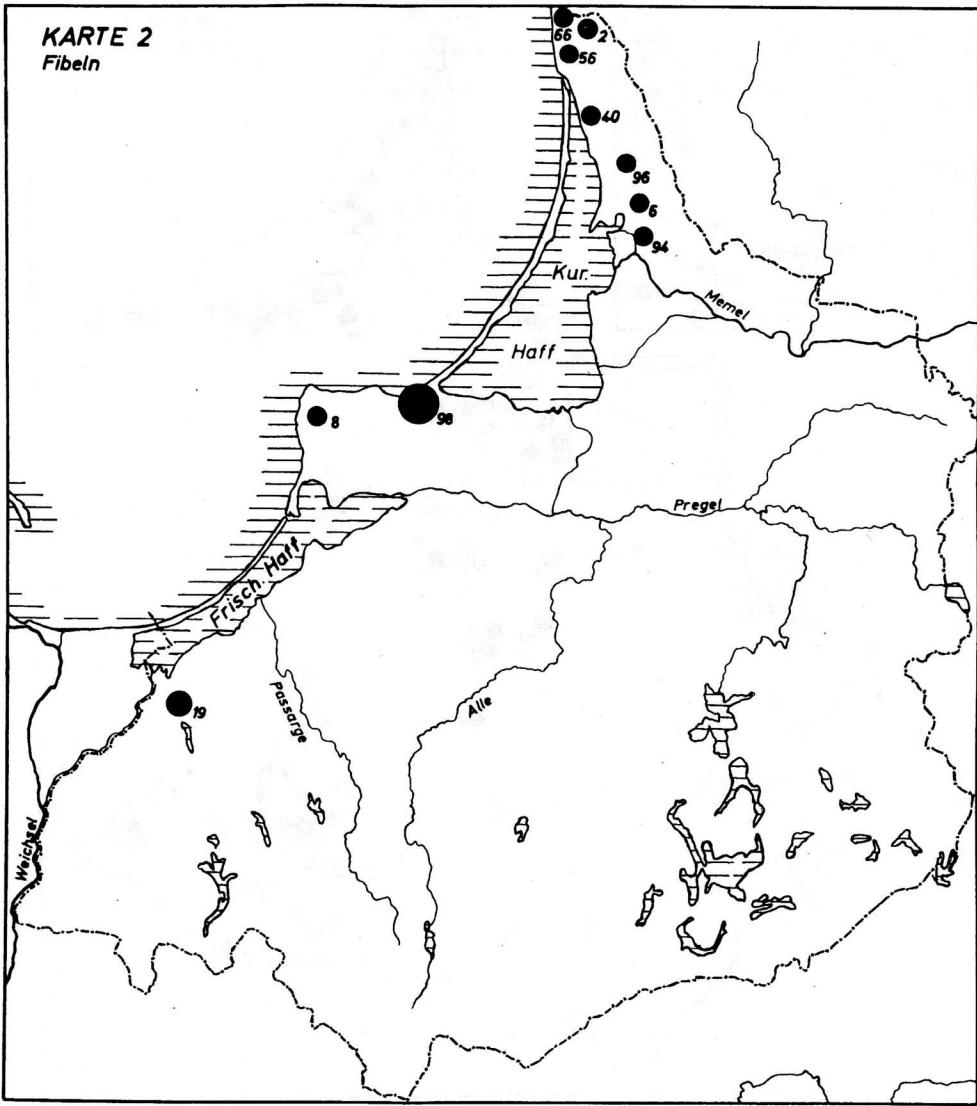
- 41 9, 27, 34
- Schwert
- Schwert
- 4
- 9
- Boot
- 2, 10
- Schwert
- Schwerter, Waage
- 27, 46
- 41
- 27
- Kufische Münze
- Schwert pp.
- 27, 32, 34, 40
- 27
- 27, 38
- 1, 2, 7, 8, 9, 13, 16, 27, 41, 44
- Boot
- 27
- 27
- 32
- 27
- 27, 29, 36
- 44
- 27
- Bartaxt
- 35
- Steigbügel pp.
- 27, 49
- 27
- 44
- 45
- 27
- 27
- 27
- Schwert
- 36, 40
- 9, 27
- 27
- 27, 49
- 17, 28, 29, 30, 33, 35-38, 41
- 17, 27, 29, 30, 33, 35, 36, 41, 44
- Schwert
- Bartaxt
- Schwert, Ortband
- 27
- 30
- 34
- 44
- Schwert, Ortband
- Schwert

54	Nastrehnen, Krs. Samland	27
55	Norkitten, Krs. Insterburg	44
56	Oberhof, Krs. Memel	9, 34
57	Plotzitznen, Krs. Lyck	20
58	Pokalkstein, Krs. Samland	27
59	Pokirben, Kr. Samland	34
60	Pollwitten, Krs. Samland	27, 47
61	Possritten, Krs. Labiau	27
62	Postnicken, Krs. Samland	Schwert
63	Powayen, Krs. Samland	27
64	Prökuls, Krs. Memel	36
65	Ragnit, Krs. Tilsit-Ragnit	27
66	Ramutten, Krs. Memel	9, 27, 34
67	Rantau, Krs. Samland	27, 36
68	Rauschen-Cobjeiten, Krs. Samland	27
69	Reinmühl, Krs. Röbel	27
70	Ringels, Krs. Samland	49
71	Romitten, Krs. Pr. Eylau	Schwert
72	Rudau, Krs. Samland	20
73	Rumpischken, Krs. Memel	27
74	Saalau, Krs. Insterburg	Ortband
75	Schuditten, Krs. Samland	27
76	Schugsten, Krs. Samland	27, 41
77	Schulstein, Krs. Samland	27, 34, 40
78	Seefeld, Krs. Samland	27
79	Sergitten, Krs. Samland	27
80	Sielacken, Krs. Wehlau	Schwert
81	Skören, Krs. Memel	27
82	Sorthenen, Krs. Samland	17, 27
83	Stangenwalde, Krs. Samland	27
84	Strobjehnen, Krs. Samland	Goldarmring
85	Stutehnen, Krs. Pr. Holland	Schwert
86	Tilsit, Krs. Tilsit-Ragnit	29
87	Tolkemita (Ringwall), Krs. Elbing	17, 44
88	Transau, Krs. Samland	27
89	Trausitten, Krs. Samland	40
90	Trentitten, Krs. Samland	27
91	Viehof, Krs. Labiau	27, 30, 35, 41
92	Warmhof, Krs. Marienwerder	27
93	Weidehnen, Krs. Samland	27
94	Weszeiten, Krs. Heydekrug	9, 27
95	Widitten, Krs. Samland	27
96	Wilkieten, Krs. Memel	9, 27
97	Wischwill, Krs. Pogegen	Wikingerwaffen
98	Wiskiauten, Krs. Samland	2 - 15, 17 - 31, 34, 38, 39,
	Großes wikingisches Gräberfeld	41 - 45, 48 - 52
99	Worienen, Krs. Pr. Eylau	Schwert
100	Zohpen, Krs. Wehlau	41
ferner		
101	Christburg, Krs. Stuhm	Axt, Steigbügel
102	Damerau, Krs. Wehlau	Schwert
103	Darienen, Krs. Samland	Schalenfibel
104	Fischhausen, Krs. Samland	Schwert
105	Kühlborn, Krs. Marienburg	Schwert
106	Langenberg, Krs. Elchniederung	Schwert
107	Maldaiten, Krs. Samland	Schwert
108	Memel, Krs. Memel	Schwert
109	Rombinus-Berg, Krs. Pogegen	Schwert
110	Sankau, Krs. Braunsberg	Schwert

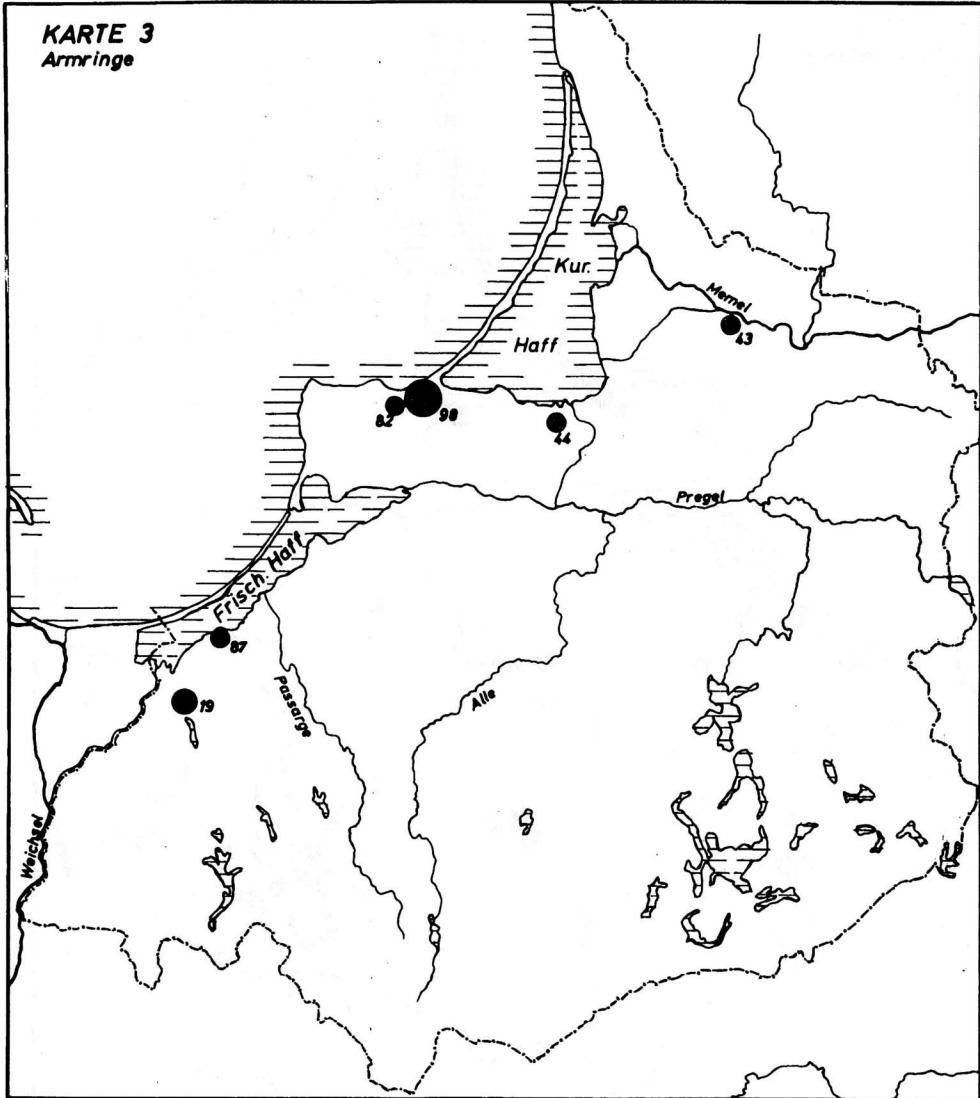
KARTE 1
Fundstellen

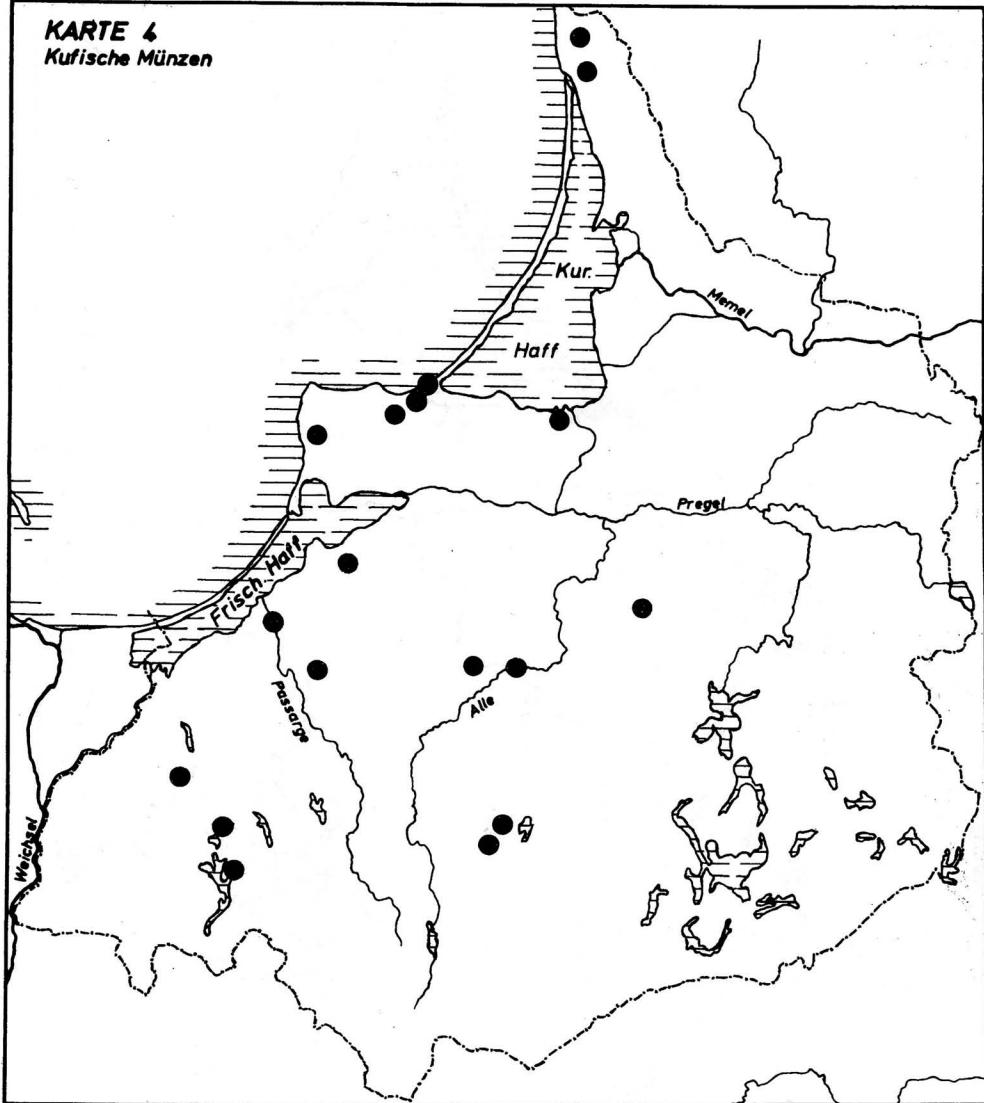
KARTE 2
Fibeln

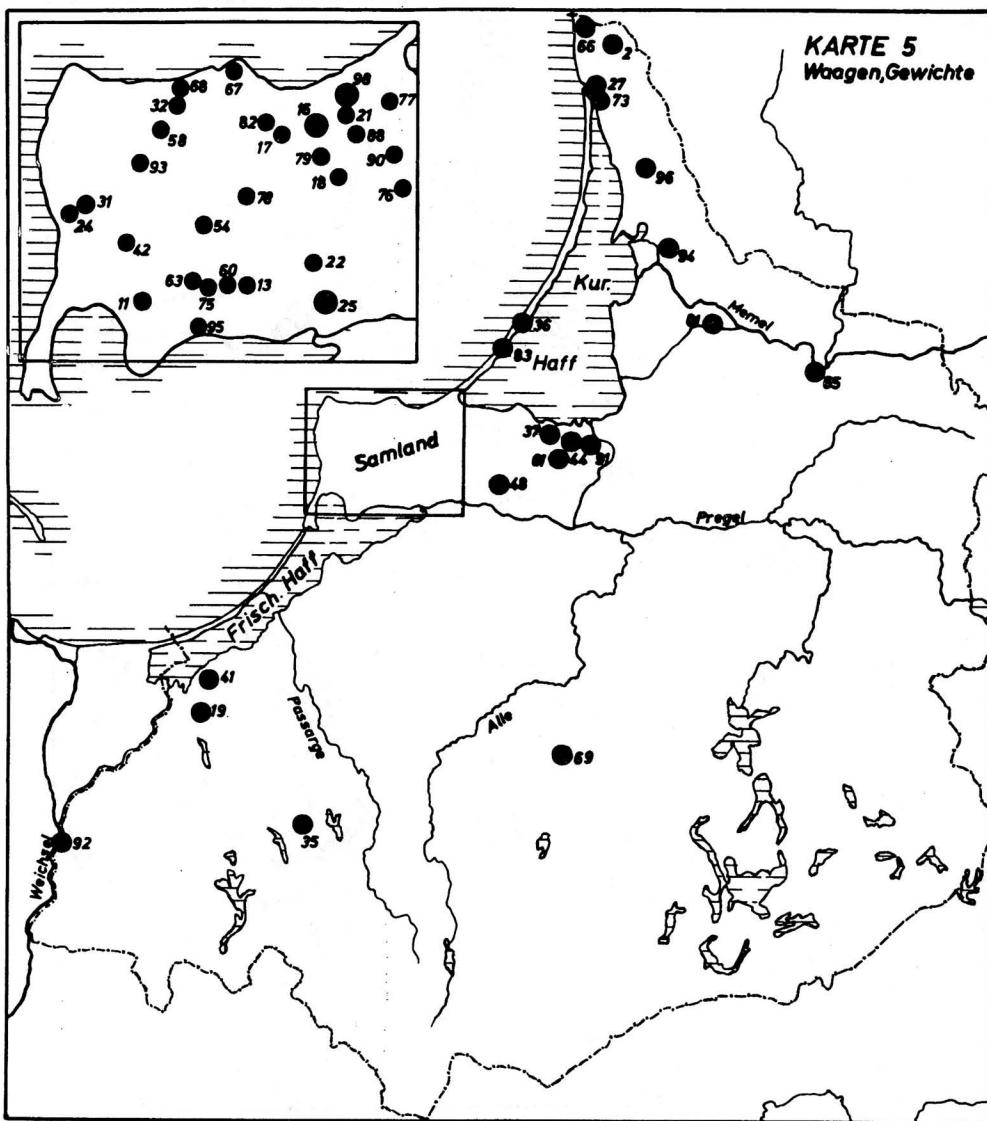
KARTE 3
Armringe

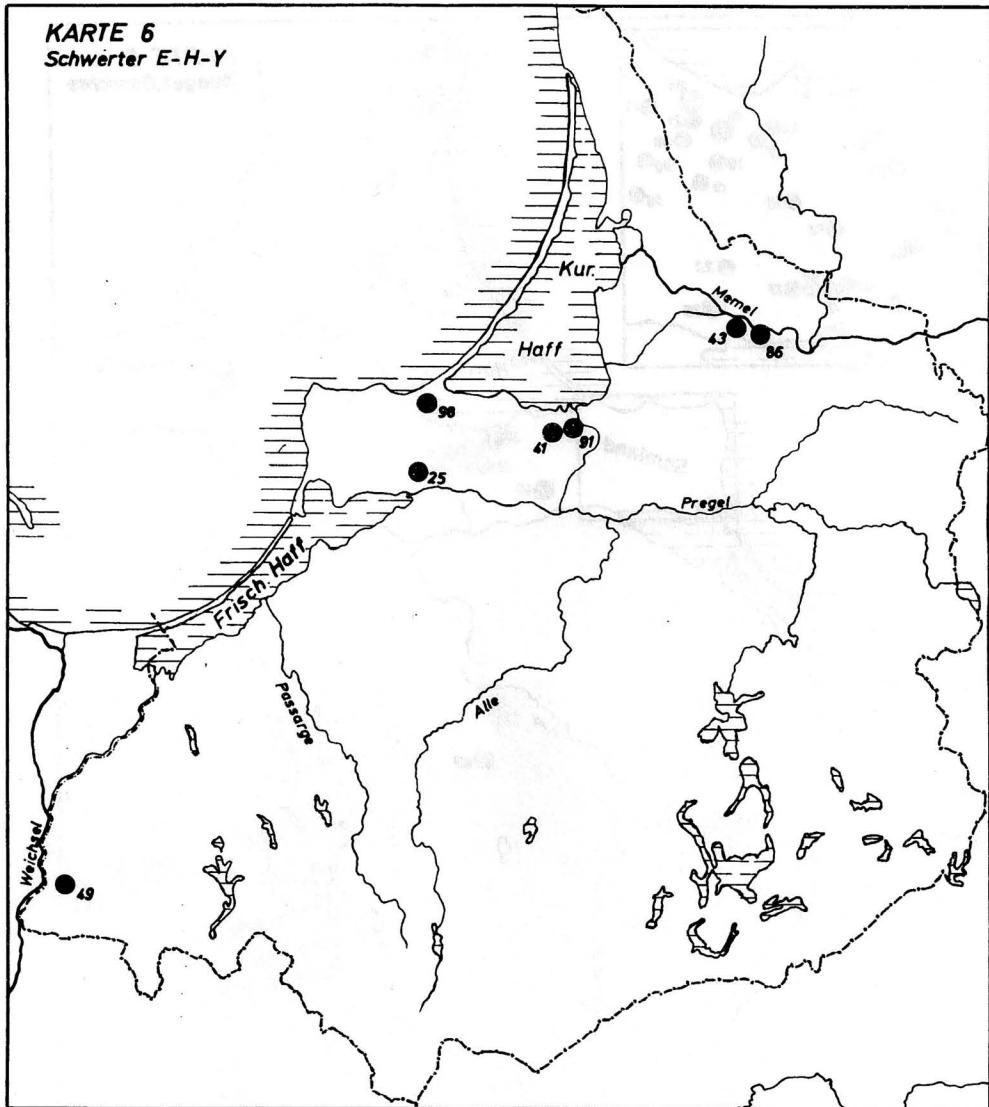
KARTE 4
Kufische Münzen

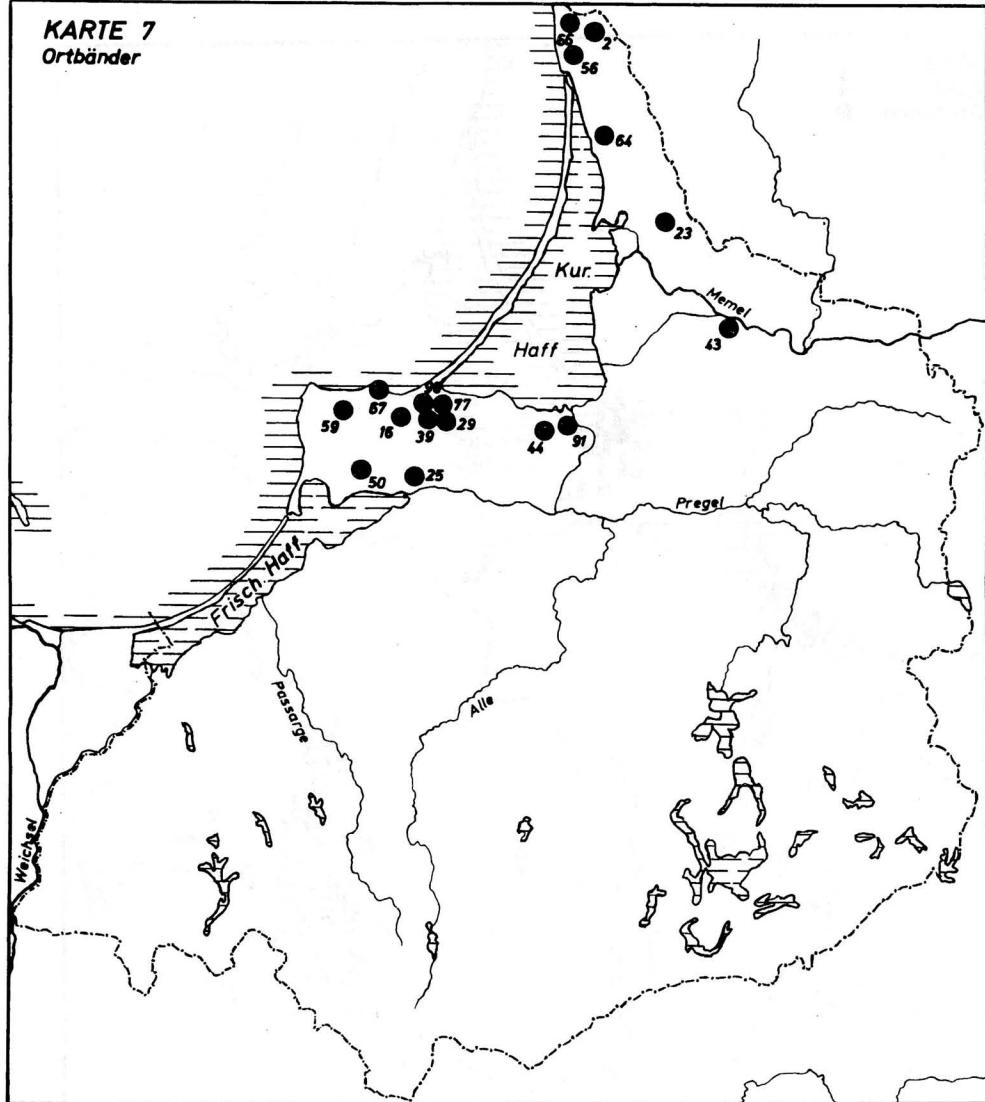
KARTE 5
Waagen,Gewichte

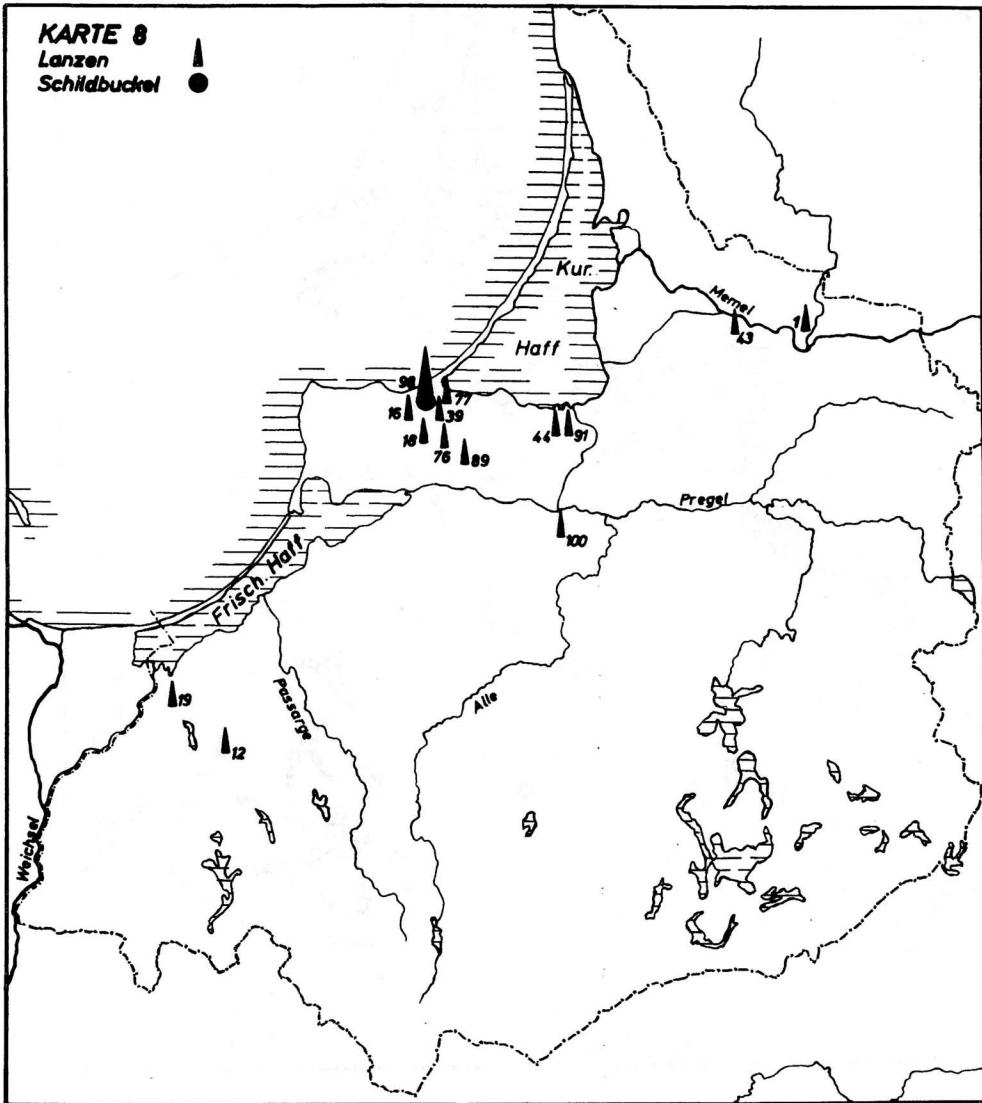
KARTE 6
Schwerter E-H-Y

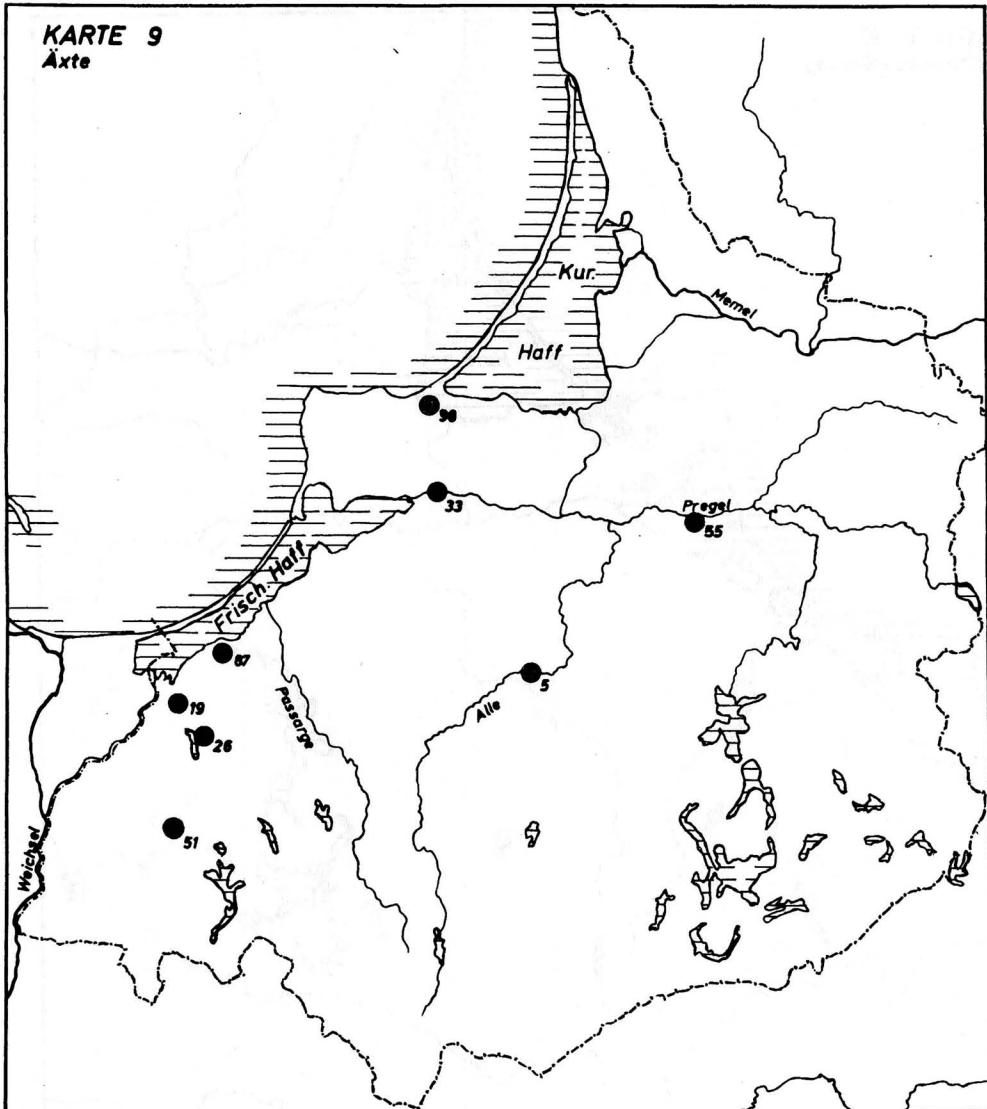
KARTE 7
Ortbänder

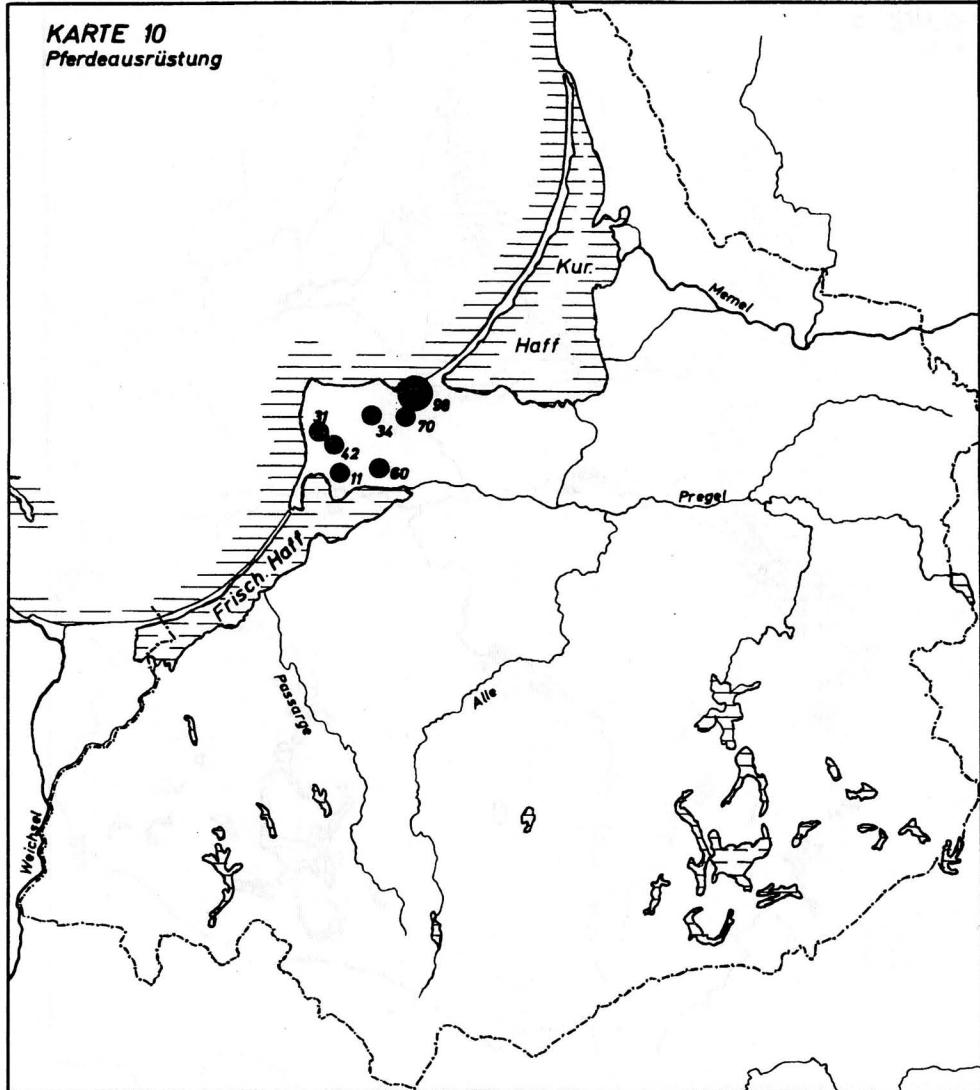
KARTE 8
Lanzen
Schildbuckel

KARTE 9
Äxte

KARTE 10
Pferdeausrustung

Epoka wikingów w dawnych Prusach Wschodnich

Résumé

Przedmiotem niniejszej pracy są przede wszystkim znaleziska archeologiczne z 8 - 11 w n.e., z epoki wikingów, które znane były w Prusach Wschodnich przed wojną, ale wskutek działań wojennych uległy w znacznym stopniu zniszczeniu. Nadto jednakże omawia się, tu także szczegółowo źródła historyczne oraz bada ponownie możliwość bliższego określenia podstawowego materiału archeologicznego.

Uwzględniając fakt, że w epoce wikingów istniały zapewne ożywione kontakty między Prusami Wschodnimi - szczególnie Samlandią - i krajami skandynawskimi, które te kontakty znalazły odzwierciedlenie w źródłach duńskich i szwedzkich, uważa autor za konieczne przeanalizowanie owych źródeł w pierwszej, historycznej części pracy. Można by tu zwłaszcza wymienić: przypuszczalne zorganizowanie szwedzkiego okręgu podatkowego w Samlandii (VIIIw), jak również wielokrotne wyprawy wojenne Duńczyków za panowania Hakona, syna Haralda Blauzahnsa (ok. 1000, wg Saxo Grammaticusa), za Knuta Wielkiego (1014 - 1035) oraz za Knuta Świętego (1080 - 1086), który jako pierwszy próbował nawet schrystianizować kraj. Istnieją jednak także wystarczające świadectwa pisemne na temat kontaktów handlowych Samlandczyków, Szwedów i Duńczyków, tak np. w Hamburgskiej Historii Kościoła Adama z Bremy, w sadze Knytlinga (XIIw), w relacjach Ibrachima ibn Jakuba i Piotra z Dusburga. Na podstawie wskazówek w Gesta Danorum Saxo Grammaticusa uważa autor za możliwe, że pierwsza osada duńskich wikingów mogła pozostać w związku z podróżą Ragnara Lodbroga (ok. 800). Osada ta - może w "Wiskiauten" - nie mogła jednak istnieć długo, ponieważ już wkrótce po 1016 Knut Wielki musiał na powrót zdobywać straconą tymczasem Samlandię.

Podczas gdy zastane w źródłach historycznych określenia Sembia, Sambia, Zambia, Samen i Sember można bez wątpienia porównać z nazwami Samlandia i Samlandczycy, jest to raczej niemożliwe w wypadku nazw miejscowych wymienionych w inskrypcjach runicznych. Zarówno interpretacja inskrypcji na szalkach od wagi (Waagschalenbehälter) z "Sigtuna", jak również dwa kamienie runiczne z Södermanlandu wydają się autorowi zbyt niepewne, aby podane tam nazwy miejsc identyfikować z Samlandią. Za właściwsze uważa porównanie określeń s i m s k u m (Sigtuna) i s i m k a l a (Södermanland I) z lotewską

okolicę Semgallen, natomiast odrzuca jako arbitralne i nie uzasadnione stawianie znaku równości między m a i s i (Södermanland II) i Samlandią.

Po przeglądzie nazw miejscowych nordyckiego ewentualnie pochodzenia autor zajmuje się archeologicznymi znaleziskami wschodniopruskimi. Ich mapowanie umożliwia wyodrębnienie trzech centrów wikingowskich wpływów, położonych wzdłuż wybrzeża względnie nurtu rzek:

1. Obszar wokół "Truso"
2. Samlandia
3. Obszar przy ujściu Niemna.

Zasadność nazwy pierwszego centrum zależy przede wszystkim od tego, czy można udowodnić, że nazwa "Truso" – znana tylko ze sprawozdania z podróży wikinga Wulfstana (ok. 890) – dotyczy obszaru miejskiego Elbląga. Autor jest zdania, że uważane przez Ehrlicha za dowód znaleziska z przedmieść Elbląga – części wag i odważników oraz srebrny pierścionek pochodzenia nordyckiego, wszystkie z grobów ciałopalnych, wykopaliska z dna rzeki Elbląg, ale również siekiery z asymetrycznym ostrzem (mit herabgezogener Schneide) i umocnieniem przy otworze dla rękojeści (Schaftlochlappen) oraz pojedyncze miecze, które dotarły na ten obszar chyba dzięki zachodnioeuropejskim kontaktom handlowym wikingów – wystarczyłyby same w sobie do udowodnienia identyczności Truso – Elbląg. Dowodem jest dla niego także to, że od Elbląga znaleziska wikingowskie rozprzestrzeniają się w głąb rzeki do wnętrza kraju, a takie wykopaliska jak wagi i odważniki są chyba raczej dowodem pokojowego handlu niż wojen.

W szczególności jednak dowodzi tego odkrycie w r. 1936 w elbląskiej dzielnicy Neustädterfeld ok. 30 grobów z inwentarzem wikingowskim. Owe płytkie groby ciałopalne wzmocniły znacznie przeświadczenie, że można dowieść, że "Truso" leżało na obszarze miejskim Elbląga. Co prawda nia ma zgodności między autorem i odkrywcą wykopaliska W. Neugebauerem co do datowania tych znalezisk. Podczas gdy W. Neugebauer umieszcza te groby w pierwszej połowie VIIIw (Nerman, okres III i IV), autor próbuje przytoczyć argumenty, które czynią bardziej prawdopodobnym datowanie ok. r. 900 n.e. Podczas gdy Neugebauer chciałby widzieć w tych wykopaliskach pochodzenie gotlandzkie, u autora pozostaje to kwestią otwartą.

Jeżeli chodzi o drugie centrum wpływów wikingów – o Samlandię – to autor koncentruje swoje wywody głównie na cmentarzysku w "Kaup" przy "Wiskiauten". Jest to jedno z najważniejszych cmentarzysk wikingowskich na kontynencie środkowoeuropejskim, na którym – mimo wykopalisk od r. 1876 – ciągle jeszcze

pozostaje nie zbadanych ok. 200 grobów - na szczęście, bowiem dokumentacja starych wykopalisk pozostawia wiele do życzenia. Ok. 90 zbadanych dotychczas grobów kurhanowych, częściowo z prochami, częściowo z ciałami, spośród nich tylko niewiele uznawanych jednoznacznie za groby kobiece na podstawie fibul w kształcie szalek (Schalenfibeln), umieszcza autor w okresie między r. 850 i 1075, a w większości włącza jeszcze do X stulecia. Zawartość grobów męskich: miecze z bogato zdobionymi głowicami, groty włóczni z ostrółukowymi ornamentami, guzy od tarczy (Schildbuckel), ostrogi, klamry od paska, ostrółukowe strzemiona i uzdy; ale także ozdoby z grobów kobiet: obok fibul w kształcie szalek i puszek (Dosenfibeln) filigranowa biżuteria i żańcuszki, kufickie monety, noże i nożyczki - wspólne dla obu płci są bransolety i fibule w kształcie podkowy - uważane są przez autora za typowo nordyckie, a więc wikingowskie. Natomiast owo płytke cmentarzysko z XI, XII i ew. XIIIw, leżące przed cmentarzyskiem kurhanowym, przypisuje się potokom wikingów, wchłoniętym przez miejscową ludność. Przy końcowych analizach wikingowskich znalezisk Samlandii, nie pochodzących z "Wiskiauten", widać wyraźnie, że - jak na obszarze wokół Elbląga, zwłaszcza wzduż nurtu większych rzek, np. Pregel i Deime - znaleziska były tu częstsze niż na innych obszarach. Autor interpretuje to jako drogi handlowe i bramy wypadowe wikingów. Także o handlu świadczy tutaj szczególna częstotliwość wag i odważników; wyznacza on Samlandii szczególną pozycję, na obszarze wschodniopruskim.

Trzeci obszar wpływów wikingów, obszar Niemna i Nizina Tylżycka, przyniósł wprawdzie z 16 w sumie wykopalisk liczne narzędzia i broń z czasów wikingów, jednakże nie pochodzą one jak w Samlandii z grobów wikingowskich wojowników i kupców, lecz zostały znalezione (jako towary importowane) w grobach miejscowości ludności. Podczas gdy starsza warstwa importowa wywodzi się przeważnie ze środkowej Szwecji (Birka), to młodsza, od ok. 1000, łączy się z wyrobami gotlandzkimi. Ten skandynawski wpływ staje się najwyraźniejszy na cmentarzyskach w Wischwill, powiat Pogegen, i w Linkuhnen, powiat Elchniederung. Özellikle w wypadku grobów w Linkuhnen, z których pochodzi ponad 50 mieczów z czasów wikingów - do 6 z jednego grobu - grobów zajętych od VI do XIIw przez osiadłą w tej miejscowości ludność, wpływy skandynawskie na kraj nadniemieński stają się od Xw wyraźniejsze wskutek tego, że używana dotąd broń miejscowa, jak miecze i groty włóczni, znika i zastępowana jest przez formy wikingowskie oraz kiepskie miejskie imitacje.

Druga część badań poświęcona jest dokładnemu omówieniu przedmiotów wikingowskich

znalezionych w Prusach Wschodnich. Jeżeli chodzi o fibule w kształcie szalek z IX w, to występują one w grobach kobiet rzadko. Obok wschodnionordyckiego typu J.P. 48 A, który występuje dwukrotnie, znaleziono kilka egzemplarzy zachodnionordyckich form J.P. 37, odmiana 3 - 5, i J.P. 42 - 43, przeważnie w "Wiskiauten". Fibule w kształcie szalek z X w reprezentowane są licznie przez szwedzkie, zapewne gotlandzkie formy J.P. 51, odmiany a-c, 1 (tylko 14 oraz liczne fragmenty w "Wiskiauten") i J.P. 52 (z 8 grobów w "Wiskiauten", 15 sztuk). Jedyna pojedyncza fibula w kształcie językca (Zungenfibel) ma znaczenie dla pochodzenia pochowanych w "Wiskiauten" wikingów. Równoramienne fibule typu Ljónes i takie z do środka skierowanymi maskami są reprezentowane rzadko. Także rzadkim wisiorom księżyckowym (Lunula-Anhängern) przypisuje autor ewentualne pochodzenie południoworosyjsko-ukraińskie.

Bransolety są w Prusach Wschodnich dość rzadkie, lecz przy wszystkich chodzi o tego rodzaju formy, które powstały poza Prusami Wschodnimi i w ten sposób wyjaśniają centra wpływu wikingów - "Wiskiauten", Elbląg, a także Linkuhnen. Według wszelkiego prawdopodobieństwa większość sztuk pochodzi ze wschodniej Skandynawii (np. bransolety z ornamentem kątowym) lub nawet z Rosji (jedno- i dwuczęściowe bransolety z ornamentem falistym).

Szczególnie podkróla autor szerokie rozpowszechnienie wag i odważników od pierwszej połowy w. X ("Wiskiauten") aż do połowy XIII w (Posritten, powiat Labiau). Wszystko razem wząwszy, pokrywa się ono z rozpowszechnieniem także pozostałych wikingowskich przedmiotów, dowodzi zatem wyraźnie, że wpływy wikingów na Prusy Wschodnie były zdeterminowane przede wszystkim przez pokojowy handel. To szczególne nagromadzenie znalezisk w Samlandii wskazuje na jej specjalną pozycję jako centrum wikingowskiego handlu. Dziwny jest jednakże fakt, że miedziane szalki od wag, znane w Skandynawii, zwłaszcza w krajach bałtyckich i Finlandii, prawie zupełnie nie występują w Prusach Wschodnich.

Bardzo dokładnie omawia się miecze, np. miecz typu Petersen K, znaleziony razem z kurlandzką fibulą w kształcie kuszy i grotem włóczni z ostrołukowym ornamentem. Ową frankońską formę datuje autor po r. 900. Nieco wcześniej, w pierwszej połowie IX w, umieszcza miecz z Królewca, podobny do "specjalnego typu" I, który określa z powodu jego występowania w południowej Nadrenii jako typ "Mannheim". Typ E, początek IX - połowa X w, reprezentowany jest przez 3 egzemplarze o różnym zdobnictwie oraz jedną wschodniopruską kopię z Linkuhnen z jednosieczną klingą. Typ Y występuje raz w "Wiskiauten", ponadto jednak 6

dalszych egzemplarzy, określanych jako "specjalna forma bałtycka". Po 2 egzemplarze chyba również zachodnioeuropejskich, frankońskich typów S i T II. Typowi T II przypisuje się rozwój od początku XI w. pewnej odmiany bałtyckiej, która występuje tylko w krajach bałtyckich i w Prusach Wschodnich (tam 12 egzemplarzy) aż do początku XII w., często razem z bałtyckimi skuwkami od pochwy (Ortbänder). Brak w Prusach Wschodnich prawie zupełnie rozpowszechnionej szeroko na kontynencie nienordyckiej formy X. Reprezentowane są za to w różnych wykopaliskach przynajmniej 2 bałtyckie "formy specjalne". 3 miecze frankońsko-duńskiego typu V i 10 mieczy, z tego 5 w "Wiskiauten", należących do typu H, uzupełniają tę grupę przedmiotów. Te ostatnie uważane były przez Petersena i Gjessinga z powodu ich liczniego występowania i niewątpliwego powstania w Skandynawii za typowo nordickie. Autor natomiast przychyla się do opinii wypowiedzianej przez Arbmana, wg której miecze te, datowane między 800 i końcem X w., są pochodzenia kontynentalnego, być może nadreńskiego.

Jako szczególnie ważne dla pochodzenia poszczególnych form mieczy traktuje się skuwki od pochwy. Takie z negatywowyim ciałem ptaka (mit ausgespartem Vogelkörper) łączy się ze środkową Rosją, tam bowiem występują najstarsze formy i wzory. Wprawdzie dodaje się, że znalezienie formy odlewniczej w Birka dowodzi także produkcji w Skandynawii. Skuwki z ornamentem pętelkowym (mit Schlingband) mogą z powodu ich nagromadzenia w Gotlandii i Ölandii pochodzić stamtąd. Skuwki z ornamentem w kształcie latorośli oraz z palmetą (Ranken- und Palmettenverzierung) łączył Paulsen z węgierskimi i bułgarskimi typami skuwek. Autor nie podziela tych wniosków, lecz chciałby ewentualnie przeprowadzić porównania z materiałem rosyjskim. Sądzi, że znajdujące się w Prusach Wschodnich przedmioty dadzą się - z powodu ich szerokiego rozpowszechnienia - przypisać jakiemuś centrum produkcji w Kurlandii. Pozostałe skuwki - te z od góry widzianą głową zwierzęta, z wystającym ostrzem (mit aufragender Spitze) i wzorem w kształcie wilczych zębów oraz te z ornamentem w kształcie krzyża i latorośli - pochodzą z zupełnie różnych obszarów. Dla egzemplarzy z wystającym ostrzem, które występują tylko w Prusach Wschodnich, przyjmuje się obok centrów wikingowskich w Rosji i Kurlandii obszar nadniemieński, ponieważ na cmentarzysku w Linkuhnen jest ten typ szczególnie częsty. Egzemplarze z ornamentem w kształcie krzyża i latorośli są wprawdzie w Samlandii i w dolnym biegu Niemna wyjątkowo liczne, jednakże równolegle występowanie mieczy odmiany bałtyckiej typu T II dowodzi bałtyckiego pochodzenia obu przedmiotów.

Pochodzenie grotów włóczni z ornamentem ostrołukowym na okuciu, datowanych na okres ok. 900 do końca X w., jest niepewne.że sięgają one wpływu wikingów, pokazuje fakt, że występują one tylko w centrach wikingowskiej aktywności, natomiast brak ich we wnętrzu kraju. Kilka egzemplarzy uważa nawet autor za miejscowe kopie. Podobną sytuację mamy przy grotach włóczni z wzorem schodkowym na tulejce. Ponieważ występują one głównie w Gotlandii, gdzie także zastać można "poprzedników" z okresu wędrówki ludów, można by tego centrum produkcji tam szukać.

Spośród siekier omawiane są zwłaszcza formy z asymetrycznym ostrzem i umocnieniem przy otworze dla rękojeści. Wg Langenheima typ ten występuje głównie w Skandynawii. Autor zaprzecza temu i próbuje za Arbmanem uprawdopodobnić pochodzenie europejskie. Uważa nawet za prawdopodobną produkcję w Prusach Wschodnich, niemożliwe bowiem jest wywiedzenie tego z form skandynawskich. Z drugiej zaś strony jest rzeczą dziwną, że "Bartaxt Petersen" typ C z trójkątnym karbem w tyle otworu od rękojeści, która w Gotlandii jest bardzo częsta, w Prusach Wschodnich nie występuje zupełnie. Powinna jednak występować, gdyby ci pochowani na cmentarzysku w "Wiskiauten" byli wyłącznie szwedzkimi, gotlandzkimi wikingami, ponieważ rozpowszechnienie się tego typu zsynchronizowane jest z początkiem zajęcia "Wiskiauten".

Omówienie kilku form strzemion z okresu wikingów poprzedza autor wyczerpująca dyskusję o powstaniu strzemiona i jego wędrówce na północ. Jest zdania, że zaszło to za pośrednictwem wikingów i że odpowiedzialni są oni także za rozpowszechnienie w Prusach Wschodnich, aczkolwiek nie może całkiem wykluczyć bezpośredniego przeniesienia z Europy południowej. Nie jest jednak w stanie udowodnić typowo wikingowskich egzemplarzy nawet w formach z przebitym dolnym końcem strzemiona (mit durchbrochenem unteren Bügelende), ponieważ winno ich wg Arbmana brakować w Szwecji i w Danii. Jako że pochodzą one wyłącznie z cmentarzyska w "Wiskiauten" i z najbliższej okolicy, nie można wykluczyć produkcji miejscowości, może nawet w "Wiskiauten".

Wreszcie rzadkie znaleziska ceramiczne z mogił Prus Wschodnich odpowiadają całkowicie tym formom i gatunkom, którymi handlowano tam od I w do chasów zakonów. Zatem trudno z tego rodzaju znalezisk wysnuć konkretny wniosek na temat jakiegoś oddziaływania na wikingów ze strony miejscowości lub odwrotnie. Jedynie przy jednym naczyniu w kształcie podwójnego kręgla ze słupkowymi plecami (Doppelkegelgefäß mit stempelverzierter Schulter) z "Wis-

kiauten" i 2 podobnie zdobionych z Eskritten chciałby autor uznać związki z Danią (Seelandem). Dostarczyłyby one dalszego dowodu na to, że w "Wiskiauten" i okolicy pogrzebani byli nie tylko szwedzcy, lecz także poświadczeni historycznie duńscy wikingowie.

W końcowej części zajmuje się autor najpierw problemem osad wikingowskich w Prusach Wschodnich. Ponieważ do zakończenia badań nie zostały udowodnione poza grobami żadne ślady wikingowskich osiedli - także nie z Truso - Elbląga - może on, podobnie jak inni autorzy przed nim, jedynie snuć rozważania na temat możliwej lokalizacji tego rodzaju osad. Odnośnie Samlandii nie opiera się na stosowanych dotąd rodowodach onomastycznych, lecz na przypuszczalnych związakach geograficznych w czasach wikingów. W szczególności uwzględnia niezwykle korzystne położenie Zatoki Kurlandskiej, chronionej przez mierzeję, na której brzegu spodziewa się wikingowskich osad, należących do cmentarzyska w "Wiskiauten". Wprawdzie przejazdu przez tę mierzeję, tak jak ona wygląda dziś przy Niemnie, nie można dla epoki wikingów w żadnym miejscu udowodnić - udowodnienie tego nie jest także niezbędne - jednak przejazd ten wskazałby naturalnie kierunek, w którym trzeba by szukać osiedli wikingów.

Wywody na temat pochodzenia pochowanych w "Wiskiauten" wikingów łączą się z sobą. Wbrew pogląowi B. Nermana, który po wykopaliskach w "Wiskiauten" wypowiedział pogląd, że chodzi tu wyłącznie o wikingów ze środkowej Szwecji, autor przytacza argumenty za bardzo zróżnicowanym pochodzeniem. Za duńską proweniencją przemawiają w znalezonym materiale archeologicznym: fibule w kształcie językka (tabl. 4, 13, 14), stzemiona z przebitym dolnym końcem (tabl. 19,3) i miecze o formie Petersen V. Natomiast z Gotlandii lub środkowej Szwecji pochodzą: fibule w kształcie puszki (tabl. 3, 1 - 3), klamry w kształcie puszki (Dosen schnallen) (tabl. 3, 8 - 9), cieniutkie bransolety z ornamentem kątowym (tabl. 5, 3 - 5), bransolety z przeciwnie obróconym ornamentem "T" (lista znalezisk 15) oraz groty włóczni z wzorem schodkowym na tulejce. Ponieważ "duńskie" znaleziska z "Wiskiauten" zgadzają się akurat - także czasowo - z informacją Saxo Grammaticusa, że ok. r. 1000 osiedlili się w Samlandii duńscy wikingowie, ponieważ dalej zgodnie z przekazami gotlandzcy w większości wikingowie zostali w IX w wygnani z "Seeburga" w Kurlandii po powstaniu Kurlandczyków i niewątpliwie gdzie indziej założyli nową osadę, wyciąga autor z tego rozmaitej proweniencji materiału następujące wnioski:

1. Wg Saxo Grammaticusa w Samlandii osiedlili się Duńczycy. Tylko w "Wiskiauten" udowodniono jednoznacznie groby wikingów, a ich "duńskie" znaleziska

odpowiadają czasowo przekazom historycznym, tak że uprawnione jest przypuszczenie, że wśród grobów z "Wiskiauten" są także groby tamtych Duńczyków.

2. "Szwedzkie" znaleziska z "Wiskiauten" pochodzą z Gotlandii, a częściowo także ze środkowej Szwecji. Także z Gotlandii pochodzą wikingowie zniszczonego przez Kurlandczyków Seeburga. Ponieważ założenie cmentarzyska w "Wiskiauten" zaczyna się czasowo bezpośrednio po zniszczeniu Seeburga, wolno przypuszczać, że wygnani z Kurlandii wikingowie założyli "rynek handlowy Wiskiauten", a później żyli tam także z wikingami pochodzenia duńskiego.

Z tego wszystkiego wynika, że nie tylko wyprawy wojenne, a raczej przede wszystkim handel, może także zlewanie się wikingów z lokalną ludnością tworzą podstawy silnych wpływów wikingowskich w Prusach Wschodnich. Oczywiście autor sądzi, że handel ten znajdował się nie tylko w rękach wikingów, ale także w rękach lokalnej ludności, zwłaszcza Samlandczyków. Przemawiają za tym niektóre źródła historyczne, ale również i archeologiczne, w szczególności zaś liczne wagi i odważniki, spotykane także w grobach miejscowych.

VIKINGATIDEN I OSTPREUSSEN

Resumé

Denna avhandling befattar sig i första hand med arkeologiska fynd som härleder sig från sjuhundratalet till tusentalet, således från Vikingatiden. Dessa fynd var tidigare allmänt kända, men de har till stor del gått förlorade genom krigs- inverkan. Men här behandlas även mycket ingående historiska dokument för att - om möjligt - kunna fastställa de arkeologiska fyndens ursprung.

Författaren utgår härvid från att livliga kommunikationer existerat mellan Ostpreussen - särskilt Samland - och Skandinavien, ett faktum som styrks genom danska och svenska källskrifter. Därför skall författaren i första delen - den historiska delen - av denna artikel ägna sig åt dessa dokument. Följande resultat av studierna är särskilt intressanta: ett svenskt skattedistrikt på sju- hundratalet som visar sig vara en epokgörande institution, samt undersöknin- garna av danskarnas upprepade angrepp som leddes av Harald Blåtands son Haakon - enl. Saxo Grammaticus omkring år 1000 -, samt av Knut den Store (1014 - 1035) och Knut den Helige (1080 - 1086) som redan då försökte omvänta landet till kristendomen. Även handelsförbindelserna mellan Samland, Sverige och Danmark stöder sig på urkunder av Adam von Bremen - upptagna i hans Hamburgische Kir- chengeschichte -, på Knytlingasagan (på 1100 - talet) samt på skildringar av Ibrahim Ibn Jakub och av Peter von Dusburg. På grund av uppgifter som lämnats i Saxo Grammaticus' "Gesta Danorum" kan man anta att den första kolonin av danska vikingar grundats i samband med Ragnar Lodbrogs vikingafärd (omkring år 800), förmodligen i Wiskiauten. Denna koloni kan emellertid ej ha varit långvarig, eftersom Knut den Store redan omkring 1016 var tvungen att återer- övra det frigjorda Samland.

Det kan knappast råda några tvivel om att de i historiska källskrifter före- kommande beteckningarna Sembia, Sambia, Zambia, Samen och Sember står i sam- band med ordet "Samland", medan man inte kan säga det samma om ortuppgifterna i runinskrifterna. Det får anses vara mycket tvivelaktigt om ortnamnen som är inristade på ett kärl där vågskål förvarades och som upptäcktes i Sigtuna och på två sörländska runstenar kan stå i samband med samländska kolonier. Författaren tror att "simskum" (Sigtuna) och "simkala" (Södermanland I) är liktydiga med den lettiska provinsen Semgallen, medan författaren däremot ej stöder teorin att något sammanhang består mellan "maisi" (Södermanland II) och Samland.

Efter denna översikt som försöker tyda Ostpreussens ortnamn som tycks vara av nordiskt ursprung kommer författaren att behandla de arkeologiska fynd som gjorts i Ostpreussen, och att ägna sitt intresse särskilt åt de tre centra där vikingarnas inflytande är påtagligt och som sträcker sig längs stränderna och floderna. Här är det frågan om:

1. Området kring "Truso"
2. Samland
3. Området vid mynningen av Memelfoden.

1. Är nu namnet på det förstnämnda området korrekt? Det beror först och främst på om man kan bevisa att det i viking Wulfstans resebeskrivningar (omkring år 890) omnämnda ortnamnet "Truso" är identiskt med staden Elbing. Författaren är övertygat om att fynden i Elbings förstäder - vågdelar och vikter samt en fingerring av silver av nordiskt ursprung som hittats i brandgravar och i Elbingflodens mudder samt yxor med neddragen egg och skafthållappar och svärd som antagligen hamnat här genom vikingarnas handelsförbindelser med Västeuropa - Ehrlich anser fynden vara ett bevis för denna teori! - skulle vara tillräckliga vittnesbörd för att hävda Truso - Elbings identitet. Författaren grundar även sin tes på att fynden från vikingatiden - vågar och vikter - som hittats i floden från Elbing och upp till det inre av landet, även är ett bevis på fredliga handelsförbindelser i stället för krigiska handlingar. Påståendet att Truso är en del av staden Elbing styrks även av att man - år 1936 i Elbing-Neustädterfeld - upptäckt ca 30 - ej djupa - brandgravar som innehöll lösegendom från vikingatiden. Visserligen kan författaren ej acceptera arkeologen W. Neugebauers teori om dessa fyndars ålder. Medan Neugebauer påstår att gravarna måste härföras till första hälften av sjuhundratalet (Nerman, Stufe III och IV) söker författaren efter argument som härför dem till tiden omkring år 900. Medan Neugebauer tror att fynden härstammar från Gotland, har författaren ännu ej bundit sig för ett bestämt ursprungsland.

2. Ang. Samland, så skall författaren koncentrera sig på det stora gravfältet i Kaup nära Wiskiauten, ett av de mest betydelsefulla gravfälten från hela vikingatiden som finns på det mellaneuropeiska fastlandet. Trots talrika utgrävningar som företagits här sedan 1876 finns det ca 200 gravar som ännu ej undersökts - lyckligtvis, får författaren lov att tillägga - ; ty man har ej tillgodogjort sig dessa gamla fynd. Ca 90 gravhögar som hittills utforskats och som till största delen anses som mansgravar, härför författaren till tiden mellan 850 och 1075 och särskilt till 900-talet. Alla fynd måste

betecknas som typiskt nordiska, alltså från vikingatiden: svärd med dekorativa knappar, lansspetsar med ornament i spetsbågeform, sköldbucklor, sporrar, remsöljor, stigbyglar i spetsbågeform och trensar. Även i kvinnogravar har man funnit bröstspännen i skål- och dosform, filigransarbeten, kedjor, kufiska mynt, knivar, saxar, armringer och bröstspännen i hästskoform - de sistnämnda smyckena har man även hittat i mansgravarna -. Fältet med gravar under flat mark som ligger öster om gravhögarna och som hänförs till tio-, elva- och (kanske) tolvhundratalet måste däremot tillskrivas vikingarnas ättlingar som blandat sig med de infödda. Av en slutlig undersökning av Samlands fynd från vikingatiden som ej hittats i Wiskiautens, framgår att dessa fynd förekommer i större mängd i Elbingtrakten - särskilt vid stränderna av Pregel- och Deimefloderna - än i andra områden. Härav drar författaren slutsatsen att vikingarna som handelsfolk slagit sig ned i dessa trakter. Talrika fynd av vågar och vikter styrker honom i sin uppfattning. Handeln har satt sin prägel på Samland och förlänat detta område inom provinsen Ostpreussen en särskild karaktär.

3. Visserligen har man i Memelområdet och på Tilsitslätten - vikingarnas tredje intressesfär -, på 16 olika fyndplatser även funnit vapen och redskap från vikingatiden, men dessa har - i motsats till samländska fynd - ej hittats i vikingagravar, utan i gravar där den infödda befolkningen jordfästs. Därav framgår att de infödda har köpt dessa vapen från vikingarna. Först importerades varor från Mellansverige (Birka). Sedan - ungefär från år 1000-kom varorna från Gotland. Tydligast framgår det skandinaviska inflytandet av fynden i graverna vid Wischwill, i distrikten Pogegen och Linkuhnen, krets Elchslätten. Man hittade i de inföddas gravar - som måste hänföras till tiden från år 500 till år 1100 - mer än 50 svärd - upp till 6 i en enda grav - av vikingsskt ursprung. Därav framgår att de infödda ersatte sina egna vapen med vikingarnas vapen och dåliga imitationer av dessa. På grund av utgrävningar kan man anta att de infödda började använda vikingska rustningar fr.o.m. niohundratalet.

Undersökningens andra del ägnas särskilt åt de i Ostpreussen utgrävda fynden från vikingatiden. Bröstspännen i skålform som hänförs till 800-talet var mycket sällsynta i kvinnogravarna. Två gånger stödde man, oftast i Wiskiautens, på den ostnordiska typen J.P. 48 A, några få gånger på den västnordiska typen J.P. 37, biformer 3 - 5, och J.P. 42 - 43. Bröstspännen i skålform, som tillverkades på 900-talet är huvudsakligen svenska - antagligen gotländska-typer,

nämlingen J.P. 51, biformer a-c, 1 (enbart 14 st. och talrika brottstycken påträffades i Wiskiauten) och J.P. 52 (i 8 gravar i Wiskiauten fanns det 15 st.). Ett enda tungformigt spänne är av särskild vikt för häromsten av de i Wiskiauten jordfästa vikingarna. Spännen med lika långa armar - av Ljønes-typen - och spännen där maskerna finns på insidan är mycket sällsynta. De s.k. Lunula-smyckena härstammar enligt författarens mening från Södra Ryssland (Ukrajna). Även dessa påträffas mycket sällan.

Man har endast funnit ett fåtal armringar i Ostpreussen. Men av deras form framgår att de inte tillverkats i landet. Detta är ett ytterligare bevis på att vikingarna slagit sig ned i synnerhet i Wiskiauten, Elbing och Linkuhnen. Att döma efter utseendet och formen, kommer dessa från Östra Skandinavien (t.ex. armringar med dekorativa ornament i vinkelform) - och Ryssland - (armringar bestående av en eller två delar) med vågformiga graveringar.

Författaren vill gärna framhålla att vågar och vikter användes mycket alltid från första hälften av 900-talet (Wiskiauten) till mitten av 1200-talet (Posritten, distrikt Labiau). Även övriga redskap från vikingatiden användes mycket i landet: återigen ett bevis på att vikingarna utövade stort inflytande på Ostpreussen. Att alla dessa föremål förekommer talrikast i Samland tyder på att detta område var medelpunkten för vikingarnas handel. Det är emellertid mycket egendomligt att de i Skandinavien och särskilt i de baltiska staterna och Finland mycket ofta förekommande kopparkärlen där vågskål förvarades, nästan helt och hållet saknas.

Härnedan följer en ingående beskrivning av olika slags svärd: Ett svärd av typ Petersen K påträffades, som är försedd med ett kurländskt spänne i armborstform och en lansspets med ornament i spetsbågeform. Författaren förmodar att denna s.k. frankiska typ tillverkats i början av 900-talet. Ett svärd som påträffats i Königsberg och som liknar extratypen I har antagligen tillverkats under första hälften av 800-talet. Författaren betecknar detta som "typ Mannheim", eftersom det förekommer mest i den sydliga Rhendalen.

Typ E, tillverkad från början av 800-talet till mitten av 900-talet, finns i tre exemplar med olika ornament, dessutom en ostpreussisk imitation från Linkuhnen med klinga med en egg. Typen Y förekommer en enda gång i Wiskiauten, men man känner till ytterligare 6 exemplar som betecknas som "baltisk extraform". Typerna S och T II påträffades tvenne gånger. Dessa kallas väst-europeiska och frankiska på grund av fyndorterna. Typen T II sägs ha funnits

i en särskild baltisk form som tillverkats fr.o.m. början av 1000-talet till början av 1100-talet och endast i de baltiska staterna samt i Ostpreussen. Därav finns 12 exemplar med baltiska doppskor på sabelbaljan. Den icke nordiska typen X som förekommer mycket ofta på fastlandet har mycket sällan påträffats i Ostpreussen. Däremot har man på olika platser stött på minst 2 säregna baltiska former. Denna grupp kompletteras med 3 svärd av den frankisk-danska typen V och 10 svärd - därav har 5 påträffats i Wiskiauten - av typ H. Denna sistnämnda typ betecknas av Petersen och Gjessing som "typisk nordisk" på grund av att den förekommer mycket ofta i Skandinavien och att den bevisligen har tillverkats där. Författaren delar emellertid Arbmans åsikt att dessa svärd tillverkats mellan år 800 och slutet av 900-talet på fastlandet, möjligens i Rhentrakten.

Doppskorna anses som särskilt viktiga för att kunna bedöma härkomsten av de olika svärdformerna. Man tror att doppskorna med ursparad fågalkroppsform tillverkats först i mellersta Ryssland därfor att man funnit de äldsta modellerna därstädes. Visserligen har man påträffat en gjutform även i Skandinavien (Birka) så att det är möjligt att sådana doppskor tillverkats även där. Man antar att doppskor på sabelbalja i slingform som man funnit i Ostpreussen härstammar från Gotland och Öland där de förekommer mycket talrikt. Doppskor med rank- och palmettornament har Paulsen även hittat i Ungern och Bulgarien. Författaren tror själv inte på Paulsens tes att dessa länder tillverkat sådana doppskorna först, utan jämför dem med dylika doppskor som förekommit särskilt talrikt i Kurland. Därfor förmadar författaren att denna ryska provins var tillverkningsplats för detta slags svärd. Övriga doppskor prydda med ett djurhuvud sett i fågelperspektiv och med en i höjden skjutande spets och vargtandmotiv samt kors- och rankornament kommer från alldeles olika trakter. Doppskorna med i höjden skjutande spets förekommer endast i Ostpreussen och där talrikast i gravfältet i Linkuhnen. Därfor antar man att dessa tillverkats huvudsakligen i Memelområdet, men också i Ryssland, speciellt i Kurland. Doppskorna med kors- och rankornament har visserligen hittats mycket ofta i Samland och nära mynningen av Memelfoden; men även i de baltiska staterna förekommer svärd av en biform av typ T II. Därfor anses dessa områden som ursprungsländer för svärd med de ovan nämnda motiven.

Härkomsten av lansspetsarna med spetsbågeornament på röret som antagligen har tillverkats mellan år 900 och slutet av 900-talet är svår att fastställa, men måste tillskrivas vikingarna därfor att de endast hittats i deras största ko-

lonier. De förekommer däremot inte i det inre av landet. Författaren förmodar att en del av dessa lansspetsar är imitationer av de inföddas tillverkningar. Detsamma kan sägas om lansspetserna med trappornament på röret. Eftersom denna lanstyp påträffats mest på Gotland där även modeller från tiden före folkvandringen hittats, har dessa lanser nog tillverkats i dessa trakter.

Härnedan behandlar författaren yxtyperna med neddragen egg och skafthållappar. Enligt Langeheim skall denna typ ha använts mest i Skandinavien. Auktorn tror själv inte på denna teori, utan håller med Arbman som påstår att dessa yxor härstammar från Västeuropa eller rentav från Ostpreussen. Det är omöjligt att härleda modellen från Skandinavien. Egendomligt är att skäggyxan, modell Petersen typ C, med trekantiga inskärningar på skafthålets baksida som förekommer mest på Gotland, saknas fullkomligt i Ostpreussen. Men denna yxtyp skulle absolut ha påträffats, om de i gravfältet av Wiskiauten jordfästa människorna uteslutande vore vikingar från Sverige resp. från Gotland, därfor att denna yxtyps spridning skedde samtidigt med att framställningen påbörjades i Wiskiauten.

Innan författaren redogör för några stigbygeltyper från wikingatiden, vill han gärna diskutera problemet hur dessa tillkom och spriddes över hela Norden. Han anser att det var vikingarna som här spelade förmedlarrollen. Dessa måste även göras ansvariga för att denna yxtyp spriddes över hela Ostpreussen. Det är inte uteslutet att dessa former kommit från Sydösteuropa. Vikingarnas typiska modeller med genombruten bygel på nedre änden kan författaren inte hitta. Dessa saknas - enligt Arbman - både i Sverige och Danmark. Det är tänkbart att de har tillverkats i själva Wiskiauten, eftersom de har påträffats endast på gravfältet vid Wiskiauten.

De sällsynta keramiska fynden i Ostpreussens gravar motsvarar helt och hållet formerna och beskaffenheten som använts alltsedan vår tidsräknings början ända till ordenstiden. Enda resultatet av undersökningarna av fynden är att vikingarna har haft stort inflytande på Ostpreussens befolkning. Endast i et fall kan författaren konstatera att förbindelser fanns mellan Ostpreussen och Danmark (Sjaelland): man har hittat ett kärl i form av en dubbekägla med stämpelornament på bogen från Wiskiauten och 2 liknande kärl från Ekritten. Dessa fynd tyder på att man begravde inte bara svenska, utan även danska vikingar där.

I sista delen av avhandlingen försöker författaren utreda vikingarnas bosettingsproblem i Ostpreussen. Han kan - liksom andra arkeologer före honom! -

endast diskutera frågan, var kolonierna måtte ha varit belägna, eftersom man hittills ej upptäckt några synbara märken efter bosättningen - inte heller i Truso-Elbing - förutom gravarna. Han utgår från det geografiska läget, ej från namnligheten vid sina undersökningar och konstaterar att Kuriska-Haff har ett mycket fördelaktigt läge, i skydd av Kuriska Nerung, vars stränder förmögeligen måste ha koloniserats av vikingarna som här jordfäst sina döda i Wiskiauten. Nu finns det visserligen en genomfartsmöjlighet i närheten av Memel, men ingen kan fastslå, om denna redan fanns i vikingarnas tid. Man skulle kanske komma lösningen av problemet närmare, om man kunde få bevis för att denna tes stämmer.

Var kommer de i Wiskiauten jordfästa vikingarnaifrån? B. Nerman påstår - på grund av utgrävningsarbeten där - att det är frågan om mellansvenska vikingar. Författaren själv anser att de kommit från olika håll.

De har kommit från Danmark - arkeologiska bevis:

spännen i tungform (tavlor 4, 13, 14)

stigbyglar med genombrutna byglar (tavlor 19,3)

svärd av typ Petersen V.

Fynd som härstammar från Gotland eller Mellansverige:

spännen i dosform (tavlor 3, 1 - 3, 8 - 9)

tunnväggiga armringar med ornament i vinkelform (tavlor 5, 3 - 5)

armringar med s.k. T-ornament (fyndlista 15)

lansspetsar med trappornament på röret.

Dessa danska fynd i Wiskiauten överensstämmer med uppgifter av historikern Saxo Grammaticus om att danska vikingar slagit sig ned i Samland omkring år 1000. Enl. kälforskning fördrevs framför allt vikingar i Kurland från Gotland efter kurernas uppror från "Seeburg" under 800-talet, som sedan slog sig ner i ett annat land. Enl. författarens mening kan man, om man jämför fynden från olika länder, dra följande slutsatser av undersökningarna:

1. Enl. Saxo Grammaticus är det danskar som har grundat kolonier i Samland. Endast i Wiskiauten har man funnit vikingagravar. "Danska" fynd i Wiskiauten styrker dessa historiska uppgifter. Därför syns det vara et faktum, att även danskar blivit jordfästa i Wiskiauten.
2. De "svenska" fynden i Wiskiauten härstammar från Gotland och Mellansverige. Även de från Kurland bortjagade vikingarna var Gotlänningar. Eftersom man har börjat anlägga gravar i Wiskiauten omedelbart efter förstörelsen av kolonin "Seeburg", får man anta att dessa från Kurland för-

drivna vikingar grundlade "handelsplatsen Wiskiauten" och bodde där senare tillsammans med vikingar från Danmark.

Man kan dra slutsatsen att inte enbart krig utan även handelsförbindelserna - kanske också vikingarnas integration med de infödda - bidragit till att ge vikingarna ett stort inflytande i Ostpreussen. Författaren anser dessutom att inte bara vikingarna , utan även den samländska befolkningen ägnade sig åt handeln. Bevis för detta påstående:

historiska och arkeologiska källor, i synnerhet de talrika vågarna och vikterna som även påträffats i de inföddas gravar.

N a c h w o r t d e s V e r f a s s e r s

Im Jahre 1912 in Dorpat geboren, studierte ich ab Herbst 1934 in Königsberg/Pr. und Freiburg/Br. Vorgeschichte, Anthropologie und Volkskunde. Meine besondere Neigung galt der Kultur der Wikinger, und ich bin ihren Spuren auf Studienreisen durch Deutschland, Polen, das Baltikum und Skandinavien nachgegangen. Am 13. September 1939 promovierte ich mit der Arbeit "Die Wikinger in Ostpreußen" an der Albertus-Universität in Königsberg. Seit November 1939 zunächst Assistent am Kaiser-Friedrich-Museum in Posen, wurde ich im Februar 1940 zum Kustos und kommissarischen Leiter, 1944 zum Direktor des dortigen Landesamtes für Vor- und Frühgeschichte ernannt. Im Mai 1941 zur Wehrmacht einberufen, wurde ich während der Jahre 1941 - 45 mehrfach für längere Zeit vom Fronteinsatz beurlaubt, um mich dem Aufbau des Posener Landesamtes widmen zu können.

Nach meiner Rückkehr aus der Kriegsgefangenschaft Ende 1945 gelang es mir nicht, in meinem Beruf eine Anstellung zu finden und meine Dissertation, die meine Frau unter schwierigsten Umständen gerettet hatte, drucken zu lassen. Schließlich machte sie mein Studienfreund Dr. Lothar Kilian in gekürzter Form - die inzwischen überholten Verbreitungskarten wikingischer Fundtypen außerhalb Ostpreußens wurden nicht berücksichtigt - zur Aufnahme in die "Berliner Beiträge zur Vor- und Frühgeschichte" druckreif. Hier scheiterte die Drucklegung an der unerfüllbaren Forderung nach vollständigem Umbau der Fundlisten, einer Arbeit, für die keine Mittel zur Verfügung standen. Nach einer weiteren Reihe von Jahren bekundete nun Herr Prof. O. Kleemann, Bonn, sein Interesse an der Arbeit und bot ihre Aufnahme in der Reihe "Bonner Hefte zur Vorgeschichte" an.

Es ist mir eine angenehme Pflicht, allen zu danken, die mich im In- und Ausland bei der Aufnahme des Fundstoffes in entgegenkommender Weise unterstützt haben. Mein besonderer Dank aber gilt Dr. Kilian für die Neufassung der Arbeit, Herrn Prof. Kleemann für die Durchführung der Drucklegung sowie meinem Lehrer Prof. Frhr. von Richthofen, dessen methodische Schule wesentliche Voraussetzungen für die Auswertung des Fundstoffes geschaffen hat.

6101 Nieder-Ramstadt, Januar 1975

Bernt von zur Mühlen